

JUS399 MASTEROPPGAVE
DET JURIDISKE FAKULTET
UNIVERSITETET I BERGEN

NF 07 art. 22.1 og 22.2

Selskapets eiendomsrett til Kontraktsgjenstanden og Materialer.

Betydningen i forhold til pantsettelse og kreditorbeslag.

Kandidatnummer: 192957

Veileder: Berte-Elen R. Konow

Leveringsfrist: 3.6.2013

Til sammen 14997 ord

[30.5.2013]

Innhold

DEL I: INNLEDNING	s. 4
1.1 Tema og hovedproblemstillinger	s. 4
1.2 Forholdet til eiendomsrettens overgang	s. 5
1.3 Rettskilder og metode	s. 6
1.4 Avgrensninger	s. 7
DEL II: EIENDOMSRETTENS OVERGANG	s. 8
2.1 Reguleringen av eiendomsrettens overgang i NF 07 art. 22.1	s. 8
2.1.1 Innledning	s. 8
2.1.2 NF 07 art. 22.1 første ledd, 1.punktum: Eiendomsovergang til Kontraktsgjenstanden.....	s. 8
2.1.2.1 Hva er «Kontraktsgjenstanden»?	s. 8
2.1.2.2 På hvilket tidspunkt blir Selskapet eier av Kontraktsgjenstanden?	s. 9
2.1.3 NF 07 art. 22.1 første ledd, 2.punktum: Eiendomsovergang til Materialene	s. 10
2.1.3.1 Hva er «Materialer»?	s. 10
2.1.3.2 På hvilket tidspunkt blir Selskapet eier av Materialene?	s. 11
2.2 Reguleringen av eiendomsrettens overgang etter deklarasjonsrett	s. 13
2.2.1 Gjelder kjøpsloven som deklarasjonsrett for kontrakter om leveranser i oljeindustrien?	s. 13
2.2.2 Eiendomsrett til kjøpsgjenstanden overføres ved levering etter kjl.§§ 6 og 7.....	s. 15
2.3 Oppsummering: Sammenligning av eiendomsrettens overgang etter NF 07 art. 22.1 og kjl. §§ 6 og 7	s. 15
2.4 Hvorfor særskilt regulering av eiendomsrettens overgang i NF 07 art.22.1?	s. 16
DEL III: FORHOLDET TIL PANTSETTELSE OG KREDITORBESLAG	s. 17
3. Leverandørens frivillig etablerte pantheftelser i Materialene: Konflikten mellom Selskapet og Leverandørens salgspanthaver.....	s. 17
3.1 Innledning og utgangspunkter	s. 17
3.2 Bortfall av salgspant etter pantel.§ 3-19 som følge av at Materialene inkorporeres i Kontraktsgjenstanden	s. 18
3.2.1 Innledning	s. 18
3.2.2 Når blir Materialene «sammenføyet» i Kontraktsgjenstanden?	s. 18

3.2.3	Salgspantet bortfaller dersom utskilling av Materialene fra Kontraktsgjenstanden medfører «uforholdsmessige omkostninger eller urimelige verditap»	s. 19
3.3	Bortfall av salgspant etter pantel.§ 3-20 som følge av at Materialene bearbeides eller påkostes av Leverandøren	s. 20
3.3.1	Innledning	s. 20
3.3.2	Forutsetningen for at salgspantet skal bortfalle er at bearbeidelse eller påkostning av Materialene har skjedd etter at de ble «overgitt til» Leverandøren	s. 20
3.3.3	Når foreligger «bearbeidelse eller påkostning» av Materialene?	s. 20
3.3.4	Bearbeidelse eller påkostning av Materialene må medføre en «ikke uvesentlig forandring av salgstingens karakter eller verdi»	s. 21
3.4	Selskapets ekstinksjon av salgspantet etter godtroervervloven § 1.....	s. 22
3.4.1	I hvilke tilfeller oppstår spørsmålet om Selskapet ekstingverer salgspantet?	s. 22
3.4.2	Utgangspunkter og videre fremstilling	s. 23
3.4.3	Når «sitter» Leverandøren med Materialene?	s. 23
3.4.4	Hvordan kan Materialene bli «overlevert til» Selskapet?	s. 24
3.4.5	Selskapet må ved overlevering være i «god tro» om salgspanteretten i Materialene	s. 25
3.4.5.1	«Forholdene ved avhendingen»	s. 26
3.4.5.2	«Tingens art»	s. 27
3.4.5.3	«Omstendighetene ellers»	s. 27
3.4.6	Oppsummering	s. 28
4.	Kreditorbeslag rettet mot Leverandøren: Konflikten mellom Selskapet og kreditorene	s. 28
4.1	Innledning	s. 28
4.2	Oppnår Selskapet rettsvern overfor Leverandørens kreditorer etter de alminnelige rettsvernsreglene for løseørekjøp?	s. 29
4.3	Får Selskapet rettsvern for eiendomsretten til Kontraktsgjenstanden og Materialene i samsvar med NF 07 art. 22.1 dersom overlevering ikke har funnet sted?	s. 32
4.3.1	Innledning	s. 32
4.3.2	Gjelder det unntak fra overleveringskravet for løseørekjøp under større tilvirkningskontrakter?	s. 33
4.3.3	Oppsummering	s. 37
DEL IV: AVSLUTNING OG KILDER		s. 38
5.	Konklusjon	s. 38
6.	Kilder	s. 39

Del I. Innledning

1.1 Tema og hovedproblemstillinger

Formålet med denne oppgaven er å undersøke hvilken rettslig betydning Norsk Fabrikasjonskontrakt 2007 («NF 07») art.22.1 og 22.2 har for tredjemenn.

Norsk Fabrikasjonskontrakt 2007 er en standardavtale som vedtas for kontrakter inngått mellom oljeselskaper og leverandører¹ i oljeindustrien om fabrikasjon av større komponenter til petroleumsvirksomheten på norsk kontinentalsokkel. Rettslitteraturen kaller slike standardavtaler for «agreed documents», dvs. avtaler som er opprettet i samarbeid mellom avtalepartene og deres representative organisasjoner.² Det følger av kontraktens protokoll nr.1 at NF 07 skal benyttes for alle kontrakter inngått mellom Statoil ASA, Norsk Hydro ASA og Norsk Industri-medlemsbedrifter.³

NF 07 art.22.1 regulerer tidspunktet for når eiendomsretten til Kontraktsgjenstanden og Materialer som trenges til byggearbeidet går over fra Leverandøren til Selskapet.⁴ Det er på det rene at bestemmelsen har virkning i forholdet mellom kontraktspartene. Hensikten med bestemmelsen er imidlertid at Selskapet og Leverandøren skal kunne påberope eiendomsovergangen overfor deres avtaleerververe og kreditorer.

Det er i første rekke overfor Leverandørens kreditorer at bestemmelsen har sin praktiske betydning. Årsrapport for Statoil viser at de har positiv kontantstrøm på 13,2 milliarder i 2012, noe som vil si at de har *forbedret* sin likviditet. Per dags dato er det med andre ord lite sannsynlig at kreditorbeslag rettes mot de fusjonerte oljeselskapene. Av den grunn avgrenses oppgaven for det første til hvilken rettslig betydning NF 07 art.22.1 har for Leverandørens kreditorer.

NF 07 art.22.1 har som nevnt også praktisk betydning for kontraktspartenes avtaleerververe. Det er lite tenkelig at det oppstår konflikt mellom Leverandøren og avtaleerververne til Selskapet. Formålet med kontrakten er nemlig at Selskapet skal bli eier av Kontraktsgjenstanden som tilvirkes av Leverandøren, og det har derfor full rettslig og faktisk råderett over tingen. I tillegg er det ikke særlig praktisk at Selskapet f.eks. selger byggematerialene, da tingene er nødvendige for tilvirkningsarbeidet.

Dermed er hensikten med klausulen at Selskapet skal kunne påberope den overfor Leverandørens avtaleerververe. Det er i første rekke i de tilfeller hvor Leverandøren har

¹ I praksis fordeles fabrikasjonsoppdragene på flere sideordnede leverandører. Avhandlingen fokuserer utelukkende på én av leverandørene.

² Bernitz s.18 og Kaasen i Knophs oversikt s.471.

³ 1. oktober 2007 fusjonerte Norsk Hydro ASA sin olje- og gassdivisjon med Statoil ASA, og fikk navnet «Statoil». I det følgende brukes begrepet «Selskapet» for de fusjonerte oljeselskapene og «Leverandøren» for en NI-medlemsbedrift, jf. NF 07 art.1.14 og 1.22.

⁴ Kontraktsgjenstanden og Materialene er løøsøregjenstander, jf. Kaasen s.535 fotnote 68.

pantsatt Materialene i strid med NF 07 art.22.2 at den avtalemessige reguleringen av eiendomsovergangen får betydning.

Opgaven tar derfor sikte på å undersøke hvilken betydning NF 07 art.22.1 og 22.2 har for tredjemenn i form av Leverandørens kreditorer og panthavere.

På bakgrunn av presentasjonen ovenfor reiser avhandlingen tre hovedproblemstillinger.

I Del II skal det undersøkes hvordan eiendomsrettens overgang er regulert i NF 07 art.22.1 og etter deklarasjonsrett. I forbindelse med analysen av disse hovedproblemstillingene skal det i et eget underkapittel gis en vurdering av behovet for avtalemessig regulering av eiendomsovergangen.

I Del III skal kreditorenes og panthavernes forhold til den avtalemessige reguleringen av eiendomsrettens overgang undersøkes. Spørsmålet er om NF 07 art.22.1 og 22.2 gir Selskapet bedre vern overfor Leverandørens kreditorer og panthavere enn hvis kontraktsklausulene ikke var der. I den forbindelse skal det analyseres hvordan Selskapet oppnår rettsvern mot kreditorene og hva som skjer med panteretter stiftet i Materialene i strid med NF 07 art.22.2.

1.2 Forholdet til eiendomsrettens overgang

Som påpekt under 1.1 er hensikten med NF 07 art.22.1 og 22.2 at Selskapet skal kunne påberope eiendomsretten overfor kreditorene og panthaverne til Leverandøren. Med eiendomsrett menes at man i forhold til omverden har en «*ekskluderende* faktisk og rettslig total *eierrådighet* over formuesgodet»⁵, som er positivt og negativt avgrenset. I dette avsnittet skal det gis en nærmere presentasjon av kreditorenes og panthaverens forhold til den avtalemessige reguleringen av eiendomsrettens overgang.

Etter lov 8.juni 1984 nr.59 om fordringshavernes dekningsrett («dekl.») §2-2 har *kreditorene* rett til dekning i formuesgoder som tilhører Leverandøren på beslagstiden. Når Leverandøren mangler evne eller vilje til å betale usikrede krav til kreditorene sine, kan kreditorforfølgningen skje i form av utlegg eller konkurs.⁶ Reguleringen av eiendomsrettens overgang i NF 07 art.22.1 får betydning for utleggstakernes og konkursboets dekningsrett, ved at Selskapet blir eier av Kontraktsgjenstanden og Materialene mens tilvirkningsarbeidet pågår. Klausulen påvirker med andre ord kreditorenes dekningsutsikter etter dekl.§2-2.

Etter lov 8.februar 1980 nr.2 om pant («pantel.») §1-3 første ledd kan *panterett* rettsgyldig stiftes i det «noen eier eller kommer til å eie». NF 07 art.22.1 får dermed virkning for Leverandørens adgang til pantssettelse av Materialene. Ifølge pantel. §1-2 annet ledd jf. kapittel 3 kan panterett avtales rettsgyldig i Materialene⁷ i form av driftstilbehørspant,

⁵ Krüger (1999) s.324. Se også Brækhus/Hærem s.15 og Falkanger s.41.

⁶ Deknl.§2-1

⁷ Det er lite praktisk at Leverandøren stifter panteretter i *Kontraktsgjenstanden* i strid med NF 07 art.22.2, da avtalepant i form av driftstilbehørspant, varelagerpant eller salgspant ikke er mulig å stifte i denne type løsørestand.

varelagerpant eller salgspant. Driftstilbehørspant kan ikke stiftes i Materialene.⁸ Det er heller ikke mulig at Materialene inngår i varelagerpantsettelse.⁹ Dermed er det overfor salgspanthaver at NF 07 art.22.1 jf. art. 22.2 får betydning.¹⁰ Når Selskapet eier Materialene etter NF 07 art.22.1, må salgspant etablert av Leverandøren i strid med NF 07 art.22.2 bortfalle. Derimot vedblir salgspantet å hefte på Materialene dersom Selskapet ikke eier gjenstandene etter kontrakten. Klausulene får dermed betydning for salgspanthavers sikkerhetsrett for krav på kjøpesummen.

1.3 Rettskilder og metode

Selskapet og Leverandøren har vedtatt at NF 07 skal regulere avtaleforholdet mellom dem, og art.22.1 og 22.2 utgjør dermed det primære rettsgrunnlaget når deres rettigheter og plikter i kontraktsforholdet skal fastlegges. I henhold til rettspraksis er utgangspunktet at avtaler i næring mellom profesjonelle parter må fortolkes objektivt.¹¹ At NF 07 må fortolkes objektivt, støttes også av at kontrakten er et «agreed document». Kontraktsvilkårene i «agreed documents» er nemlig nøye avveid og balanserte, og det i seg selv tilsier at et objektivt tolkningsprinsipp må legges til grunn.¹²

Det objektive tolkningsprinsipp innebærer at rettsanvenderen må ta utgangspunkt i «ordenes alminnelige mening etter vanlig språkbruk i det livsforhold som kontrakten gjelder».¹³

Rt-2002-1155 gir uttrykk for at det objektive fortolkningsprinsipp gjelder for avtaler mellom profesjonelle parter i næring. Dommen gjaldt erstatningskrav for påstått urettmessig oppsigelse i kontrakt om utleie av forretningslokaler. Spørsmålet var om leietakeren kunne fremleie til høyere leie enn det som var fastsatt i hovedleieforholdet. På s.1159 fremholdt Høyesterett at «prinsippet om objektiv fortolkning har særlig styrke i avtaler mellom næringsdrivende, understrekes av forretningslivets behov for sikkerhet og forutberegnelighet, som åpenbart fremmes best av en tolkning basert på objektive, tilgjengelige elementer. ... Det forekommer formentlig ofte at tredjeparter må forholde seg til avtalte rettigheter, ... i forbindelse med ... sikkerhetsstillelse ... Hensynet til tredjeparter taler for en objektiv fortolkning basert på avtalens tekst.»

Når det gjelder vurderingen av hvordan eiendomsrettens overgang reguleres av deklarasjonsrett, skal det tas utgangspunkt i lov 13.mai 1988 nr.27 om kjøp («kjøp»). I rettslitteraturen er det uenighet om kjøpsloven kan anvendes som deklarasjonsrett for tilvirkningskontrakter i oljeindustrien. Dette behandles nærmere under 2.2.1. Reglene i kjøpsloven tolkes i samsvar

⁸ Pantel.§ 3-4 første og annet ledd bokstav a jf. NF 07 art.1.18

⁹ Kaasen s.543.

¹⁰ Salgspanthaver er en underleverandør ift. kontrakten, se NF 07 art.1.27.

¹¹ Rt-2002-1155 og Woxholth s.350. Det fremgår av Rt-2003-1132 («Norrøna fly-dommen») avsnitt 35 og Rt-2011-1553 avsnitt 48 at et subjektivt tolkningsprinsipp kan legges til grunn ved tolkningen av næringslivets kontrakter dersom en felles forståelse mellom kontraktpartene kan fastlegges. Den felles forståelse mellom profesjonelle parter kan ifølge Rt-1991-719 («Hardhaus-dommen») komme til uttrykk i forarbeidene til standardkontrakten. For NF 07 og tidligere versjoner finnes ikke forarbeider eller motiver, kun møtereferater som gjengir de ulike stadiene i forhandlingene. Den felles forståelse mellom konsipistene bak NF 07 kan derfor ikke fastlegges. Av den grunn anvendes ikke et subjektivt fortolkningsprinsipp på NF 07 art.22.1 og 22.2.

¹² Woxholth s.387.

¹³ Selvig i Knophs oversikt s.254.

med alminnelig juridisk metode og utfylles av forarbeidene Ot.prp.nr.80 (1986-87) B Lov om samtykke til ratifikasjon av FN-konvensjonen om kontrakter for internasjonale løsørekjøp, vedtatt 11.april 1980 og juridisk litteratur.

Under analysen av kreditorenes og panthavernes forhold til den avtalemessige reguleringen av eiendomsrettens overgang, må det ses hen til de generelle reglene om kreditorrekstinksjon, godtroerverv og bortfall av panteretter. Også disse reglene fortolkes i samsvar med alminnelig juridisk metode.

Dekningsloven regnes som hovedkilden når *kreditorenes beslagsrett* i Kontraktsgjenstanden og Materialene skal undersøkes. Dekningsloven utfylles av forarbeidene NOU 1972:20 Gjeldsforhandling og konkurs og rettspraksis. Under analysen av hvordan Selskapet oppnår rettsvern overfor kreditorene, skal lov 24.juni 1994 nr.39 om sjøfarten («sjøl.»), rettspraksis, kontraktspraksis og rettslitteratur benyttes.

Som tidligere nevnt oppstår det konflikt mellom Selskapet og *salgspanthaver* dersom Leverandøren har pantsatt Materialene i strid med NF 07 art.22.2. Når det skal tas stilling til hvordan konflikten løses, utgjør panteloven og lov 2.juni 1978 nr.37 om godtroerverv av løsøre («ekstl.») de sentrale rettskildene. Reglene i panteloven utfylles av forarbeidene Innst.O.nr.19 (1979-80). Innstilling fra justiskomiteén om pantelov og lov om endringer i lov av 7.juni 1935 nr.2 om tinglysing og i en del andre lover, rettspraksis og juridisk litteratur. Ved tolkningen av godtroervervloven anvendes forarbeidene Ot.prp.nr.56 (1976-77). Om lov om godtroerverv av løsøre, rettspraksis og rettslitteratur.

1.4 Avgrensninger

I forbindelse med Leverandørens insolvens har Selskapet etter NF 07 art.26.1 bokstav d rett til å heve kontrakten. Dette gjelder likevel ikke dersom Leverandørens konkursbo har rett til å tre inn i kontrakten etter dekl. §7-3. Bestemmelsene faller utenfor oppgavens hovedproblemstillinger og skal derfor ikke behandles nærmere. Av den grunn skal det heller ikke undersøkes om Selskapet etter NF 07 art. 26.2 annet ledd har rett til å gjøre bruk av Leverandørens byggeplass og utstyr dersom kontrakten heves.

NF 07 art.22.1 aktualiserer spørsmålet om Selskapet har rettsvern for eiendomsretten til gjenstander som Leverandøren har til bygging hos *underleverandører*. Dette innebærer i så fall at Selskapet kan få tingene direkte utlevert når kreditorbeslag rettes mot Leverandøren. Spørsmålet krever en grundig analyse av gjeldende rett, og ordgrensen setter begrensninger i muligheten til en slik analyse. Spørsmålet skal derfor ikke behandles nærmere.

Når det gjelder Leverandørens adgang til pantsettelse av formuesgoder etter NF 07, skal ikke art.35.2 om pantsettelse av Kontrakten vurderes. Avhandlingen fokuserer bare på pantsettelse av Materialene og Kontraktsgjenstanden, som reguleres av NF 07 art.22.2. I den forbindelse bemerkes det at Selskapets misligholdsbeføyelser når Leverandøren handler i strid med art.22.2 ikke skal vurderes.

Del II. Eiendomsrettens overgang

2.1 Reguleringen av eiendomsrettens overgang i NF 07 art.22.1

2.1.1 Innledning

NF 07 art.22.1 første ledd sonderer mellom Selskapets eiendomsrett til Kontraktsgjenstanden og Materialene. Eiendomsovergangen til Kontraktsgjenstanden reguleres av NF 07 art.22.1 første ledd, 1.punktum, mens Selskapets eiendomsrett til Materialene er nedfelt i NF 07 art.22.1 første ledd, 2.punktum. Det kan virke lite hensiktsmessig å skille mellom eiendomsovergangen til Kontraktsgjenstand og Materialer, da Materialene ofte omfattes av definisjonen til Kontraktsgjenstanden i NF 07 art.1.12, jf. «dens enkelte deler». Det finnes imidlertid byggematerialer som pga. «type eller geografisk eller tidsmessig avstand fra kontraktsgjenstanden ikke naturlig vil falle inn under begrepet Kontraktsgjenstand».¹⁴ Det er slike materialer NF 07 art.22.1 første ledd, 2.punktum hovedsakelig gjelder for.

I den videre fremstilling skal eiendomsovergangen til Kontraktsgjenstanden og Materialene analyseres isolert i 2.1.2 og 2.1.3. For begge tilfeller skal det først gis en kort begrepsavklaring av «Kontraktsgjenstanden» og «Materialer». Deretter skal tidspunktet for eiendomsrettens overgang fra Leverandøren til Selskapet analyseres.

2.1.2 NF 07 art.22.1 første ledd, 1.punktum: Eiendomsovergang til Kontraktsgjenstanden

2.1.2.1 Hva er «Kontraktsgjenstanden»?

NF 07 art.1.12 definerer Kontraktsgjenstanden som «... den gjenstand Leverandøren etter Kontrakten skal levere, samt dens enkelte deler, men omfatter ikke Selskapets Leveranser før disse er inkorporert».

Definisjonen er en fellesbetegnelse på alle gjenstander som Leverandøren etter kontrakten plikter å levere til Selskapet.¹⁵ Ordlyden omfatter for det første den fysiske modul som tilvirkes på byggeplassen. Videre kan det utledes fra vilkåret «samt dens enkelte deler» at uferdige gjenstander som tilvirkes separat og som enda ikke er inkorporert i hovedgjenstanden dekkes av definisjonen. En slik ordlydsfortolkning skaper harmoni og sammenheng i NF 07, da begrepet «Kontraktsgjenstand» brukes i klausuler som angår partenes rettigheter og plikter før leveringsdato er nådd. Et eksempel på dette er NF 07 art.29.

I rettslitteraturen er det lagt til grunn at definisjonen i NF 07 art.1.12 også omfatter all dokumentasjon som Leverandøren etter kontrakten plikter å levere til Selskapet.¹⁶ Eksempler på slik dokumentasjon er manualer, testrapporter og sertifikater.

¹⁴ Kaasen s.78.

¹⁵ Kaasen s.77.

¹⁶ Kaasen s.77.

Definisjonen må imidlertid avgrenses mot «Selskapets Leveranser før disse er inkorporert». Avgrensningen har betydning for eiendomsovergangen etter NF 07 art.22.1. Før tingene er inkorporert har Selskapet nemlig ubetinget eiendomsrett til sine egne leveranser slik de er definert i Vedlegg G: Selskapets Leveranser. Dette innebærer at Leverandørens kreditorer ikke har mulighet til å beslaglegge leveransene før de inkorporeres i Kontraktsgjenstanden.

2.1.2.2 På hvilket tidspunkt blir Selskapet eier av Kontraktsgjenstanden?

Etter NF 07 art.22.1 første ledd, 1.punktum blir Selskapet eier av Kontraktsgjenstanden «etter hvert som Arbeidet utføres.»

NF 07 art.1.1 definerer Arbeidet som «alt arbeid som Leverandøren skal utføre eller besørge utført i henhold til Kontrakten».¹⁷ Klausulen er svært generelt utformet i sin angivelse av *hvilket arbeid* som må være utført for at Selskapet skal bli eier av Kontraktsgjenstanden, jf. vilkåret «alt arbeid». NF 07 art.1.1 må av den grunn suppleres av Vedlegg A: Arbeidsbeskrivelse. Det avgjørende for Selskapets eiendomsrett til Kontraktsgjenstanden er likevel om Leverandørens og underleverandørens arbeid etter Vedlegg A er blitt «utfør[t]».

Det fremgår av NF 07 art.11.1 at Leverandøren skal «utføre Arbeidet» i samsvar med Vedlegg C: Fremdriftsplanen.¹⁸ Fremdriftsplanen er en grafisk fremstilling som angir milepælene for når Leverandøren plikter å påbegynne og ferdigstille definerte deler av kontraktsarbeidet.¹⁹ Dette tilsier at Selskapet får eiendomsrett til Kontraktsgjenstanden når det definerte kontraktsarbeidet ferdigstilles innen de angitte milepælene i fremdriftsplanen, jf. NF 07 art.11.1.

Leverandøren kan i enkelte tilfeller bli forsinket med å ferdigstille deler av kontraktsarbeidet innen de fastsatte milepælene i fremdriftsplanen. Fremdriftsproblemene kan skyldes Leverandørens eller Selskapets mislighold av sine kontraktsplikter²⁰, at force majeure inntreffer mens tilvirkningsarbeidet pågår, eller at Leverandøren pålegges av Selskapet å utføre mer arbeid enn det som opprinnelig var avtalt.²¹ Forsinkelse på en milepæl kan medføre at den definerte delen av kontraktsarbeidet ferdigstilles senere enn det som opprinnelig var avtalt.

Spørsmålet er om forsinkelse på en fastsatt milepæl for deler av kontraktsarbeidet medfører at vilkåret «utføres» i NF 07 art.22.1 jf. art.11.1 må tolkes som at Selskapet ikke får eiendomsrett til Kontraktsgjenstanden før arbeidet er faktisk utført på et senere tidspunkt enn den angitte milepælen. Dette har betydning for kreditorenes beslagsrett etter art.22.1; dersom Selskapet får eiendomsrett til deler av Kontraktsgjenstanden når milepæl er nådd, men det definerte arbeidet ikke er faktisk utført, kan ikke Leverandørens kreditorer beslaglegge den aktuelle delen dersom kreditorbeslaget aktualiseres etter at milepælen er nådd. Hvis Selskapet

¹⁷ Ordlyden omfatter arbeid som Leverandøren plikter å utføre etter kontrakten, men også arbeid som etter NF 07 art.8.1 jf. 1.27 og 1.28 kan settes bort til underleverandører.

¹⁸ Gjennom NF 07 art.8.2 er Leverandøren ansvarlig for underleveranser. Det legges derfor til grunn at Leverandøren må sørge for at arbeidet fra underleverandøren utføres i samsvar med fremdriftsplanen.

¹⁹ Kaasen s.221.

²⁰ Se NF 07 art.24 og 27. Selskapet er f.eks. forsinket med å levere sine leveranser, mens Leverandørens forsinkelse skyldes at han f.eks. har feilberegnet hvor mye tid han trengte på arbeidet.

²¹ Kaasen s.220.

derimot blir eier av Kontraktsgjenstanden når arbeidet er faktisk utført, kan delen beslaglegges selv om milepæl er nådd og Selskapet egentlig skulle vært eier på dette tidspunktet.

Kontrakten er taus om hvordan «utføres» skal tolkes når Leverandøren blir forsinket på en milepæl som fastsetter når deler av kontraksarbeidet skal være ferdigstilt. Det finnes heller ikke kontraktspraksis som bidrar til tolkningen av vilkåret.

Den mest nærliggende ordlydsfortolkning er likevel at Selskapet får eiendomsrett til deler av Kontraktsgjenstanden når det definerte arbeidet er faktisk utført på et senere tidspunkt enn den fastsatte milepælen. Særlig må dette gjelde dersom forsinkelsen skyldes Selskapets mislighold av kontraktspliktene eller når Selskapet gjennom NF 07 art.16.4 jf. art.16.3 får medhold i at et «nærmere bestemt arbeid» etter art.16.1 ikke utgjør et endringsarbeid, slik at Leverandøren ikke har krav på justering av fremdriftsplanen. Dersom Leverandøren i sistnevnte tilfelle blir forsinket på milepæl i fremdriftsplanen, må løsningen bli at Selskapet får eiendomsrett til Kontraktsgjenstanden når arbeidet faktisk er utført.

Store grunner taler også for at Selskapet ikke blir eier av Kontraktsgjenstanden før arbeidet er utført dersom forsinkelsen skyldes forhold som Leverandøren er ansvarlig for. Hensikten med eiendomsovergangen er som nevnt at den skal kunne påberopes overfor tredjemenn. Dersom Selskapet blir eier av modulen før selve arbeidet faktisk utføres, hadde eiendomsovergangen fått et videre anvendelsesområde enn ordlyden åpner for. En slik fortolkning av NF 07 art.22.1 bør unngås, da den hadde fått altfor store konsekvenser for kreditorenes dekningsutsikter. Dette innebærer at vilkåret «utføres» i NF 07 art.22.1 jf. art.11.1 må tolkes som at Selskapet ikke får eiendomsrett til Kontraktsgjenstanden før arbeidet er faktisk utført på et senere tidspunkt enn den angitte milepælen.

2.1.3 NF 07 art.22.1 første ledd, 2.punktum: Eiendomsovergang til Materialene

2.1.3.1 Hva er «Materialer»?

NF 07 art.1.18 definerer Materialer som «... ting som trenges til Arbeidet, men omfatter ikke Selskapets Leveranser og arbeidsredskaper». Fra vilkåret «som trenges til Arbeidet» kan det utledes to ulike kategorier av gjenstander som omfattes av begrepet «Materialer». For det første dekker definisjonen gjenstander som skal inkorporeres i Kontraktsgjenstanden, som f.eks. skruer, rør og stålplater. For det annet omfattes gjenstander som forbrukes under tilvirkningsarbeidet av hovedgjenstanden.²² Et eksempel på dette er sveisepinner.

Som tidligere nevnt kan Leverandøren etter nærmere bestemte vilkår i NF 07 art.8.1 inngå kontrakt med underleverandører om bygging av gjenstander til Kontraktsgjenstanden. Spørsmålet er om ting som trenges til arbeidet hos underleverandøren regnes som Materialer etter NF 07 art.1.18. Det er klart at tingene brukes til tilvirkningsarbeidet, noe som taler for at de er Materialer etter NF 07 art.1.18. På den annen side har begrepet «Materialer» virkninger i form av at Selskapet blir eier av dem etter NF 07 art.22.1. I henhold til NF 07 art.1.27 jf.1.26 er underleverandøren en tredjemann i relasjon til kontrakten, og dersom han under sitt tilvirkningsarbeid skaffer ting som trenges til arbeidet, er det uheldig at disse tingene skal bli underlagt Selskapets eiendomsrett. Løsningen må derfor bli at tingene

²² Kaasen s.76.

ikke regnes som Materialer etter NF 07 art.1.18. Leverandøren blir uansett eier av tingene etter NF 07 art.8.3 bokstav c. Dette medfører at Selskapet til slutt får eiendomsrett til gjenstandene etter NF 07 art.22.1.

Ordlyden i NF 07 art.1.18 reiser tolkningstvil om gjenstander som trenges *midlertidig* under byggearbeidet skal regnes som «ting som trenges til Arbeidet» eller som «arbeidsredskaper». Eksempler på slike gjenstander er stillaser og midlertidige fundamenter, samt materialene til disse.²³ Stillaser må regnes som «arbeidsredskaper», da stillasenes eneste funksjon er å gjøre det enklere å tilvirke Kontraktsgjenstanden.²⁴ Stillaser kan dermed ikke regnes som Materialer i henhold til NF 07 art.1.18.

En objektiv fortolkning av vilkåret «trenges» tilsier derimot at midlertidige fundamenter og byggematerialene til disse omfattes av definisjonen i NF 07 art.1.18, siden gjenstandene er nødvendige for arbeidet med Kontraktsgjenstanden.

På den annen side er det antatt i rettslitteraturen at den rene årsakssammenheng ikke er tilstrekkelig for at midlertidige gjenstander dekkes av definisjonen i NF 07 art.1.18.²⁵ Dette gjelder for gjenstander som Leverandøren anskaffer under kontraktsarbeidet, men som han skal beholde etter at arbeidet avsluttes. En slik avgrensning av «trenges til Arbeidet» i NF 07 art.1.18 skaper sammenheng i kontrakten, da definisjonen får betydning for Selskapets eiendomsrett til Materialene etter NF 07 art.22.1; dersom midlertidige fundamenter ikke regnes som Materialer, kan ikke Selskapet få eiendomsrett til gjenstandene etter art.22.1. Dette innebærer at Leverandørens kreditorer kan beslaglegge fundamentene i medhold av dekl.§2-2, selv om de trenges til arbeidet med Kontraktsgjenstanden.

2.1.3.2 På hvilket tidspunkt blir Selskapet eier av Materialene?

Etter NF 07 art.22.1 første ledd, 2.punktum blir Selskapet eier av Materialene enten «når de kommer til Byggeplass eller når Selskapet har betalt dem, dersom betalingen har skjedd tidligere» (mine understrekninger).

I det følgende skal de ulike tidspunktene for eiendomsovergang analyseres isolert.

Selskapet blir for det første eier av Materialene når «de kommer til Byggeplass». NF 07 art.1.2 definerer Byggeplass som «et sted hvor Arbeid utføres». Fra NF 07 art.1.1 kan det utledes at arbeidet med Kontraktsgjenstanden kan utføres både av Leverandøren og underleverandører. Dette innebærer at deres verksteder dekkes av definisjonen i NF 07 art.1.2. Ordlyden begrenser ikke antall steder som kan være Byggeplass eller hvor stedene er lokalisert.

Leverandørens eller underleverandørenes verksteder omfattes imidlertid bare av definisjonen i art.1.2 dersom det for tiden faktisk utføres arbeid med Kontraktsgjenstanden der.²⁶ Dette innebærer at verksteder hvor arbeidet med Kontraktsgjenstanden ikke er påbegynt eller hvor

²³ Kaasen s.76.

²⁴ Kaasen s.76.

²⁵ Kaasen s.76.

²⁶ Kaasen s.75.

det er avsluttet faller utenfor art.1.2. Videre må det legges til grunn at oppbevaringsplasser for Materialene, som f.eks. varelager, heller ikke er «Byggeplass».

En slik avgrensning av ordlyden i NF 07 art.1.2 medfører at Selskapet ikke eier Materialer som ankommer steder hvor arbeidet med Kontraktsgjenstanden ikke er påbegynt eller hvor arbeidet har opphørt, jf. NF 07 art.22.1. Selskapet får heller ikke eiendomsrett til Materialer som leveres til en oppbevaringsplass hvor tilvirkningsarbeidet ikke utføres.

Ordlyden «kommer til Byggeplass» reiser spørsmål om spesielle tiltak må iverksettes for at Selskapet skal erverve eiendomsrett til Materialene. Et slikt tiltak kunne f.eks. vært at gjenstandene måtte registreres med Selskapets navn.

En isolert tolkning av ordlyden tilsier at Selskapet får eiendomsrett til Materialene allerede når de ankommer byggeplassen. Dette innebærer at eiendomsovergangen ikke er betinget av at spesielle tiltak iverksettes. En slik fortolkning av ordlyden skaper harmoni og sammenheng mellom NF 07 art.22.1 første og annet ledd. Etter annet ledd skal Materialene merkes med identifikasjonsnummer, Selskapets navn og holdes adskilt fra andre ting for at Selskapet skal ha *rettsvern* mot Leverandørens kreditorer.²⁷ Selskapet har imidlertid bare behov for rettsvern for Materialer som det *eier*. Dette tilsier at Selskapet blir eier av Materialene når de ankommer byggeplassen, idet tidspunktet for rettsvern ikke nødvendigvis er sammenfallende med tidspunktet for erverv av eiendomsrett. Vilkåret «kommer til Byggeplass» må derfor tolkes som at Selskapet blir eier av Materialene uten at spesielle tiltak iverksettes for å markere eiendomsretten.

Eiendomsretten til Materialene går for det annet over til Selskapet når det har «betalt [for dem] før gjenstandene kommer til byggeplass, jf. NF 07 art.22.1 første ledd, 2.punktum, 2.leddsetning.

Aktualiteten til alternativet om eiendomsrettens overgang ved betaling begrenses pga. den avtalte fakturaordningen nedfelt i NF 07 art.20. Etter NF 07 art.20.2 jf.20.3 skal Selskapet innen 30 dager etter mottakelsen av faktura betale for det beløp Leverandøren har til gode etter fakturaen, herunder Materialer som Leverandøren har gått til innkjøp av. I mange tilfeller kan det tenkes at tingene kommer til byggeplass før faktura er betalt, slik at Selskapet får eiendomsrett til Materialene på dette tidspunktet. Alternativet i NF 07 art.22.1 første ledd, 2.punktum, 2.leddsetning har dermed sin praktiske anvendelse hvor Materialene oppbevares på Leverandørens lager, dvs. et lager som ikke er Byggeplass etter NF 07 art.1.2, i flere måneder. I tillegg kan det tenkes at alternativet kommer til anvendelse dersom Selskapet tidligere har betalt på a-konto til Leverandøren et beløp som vedrører det arbeid fakturaen etter NF 07 art.20.2 omfatter (se NF 07 art.20.3 bokstav a), og dette skjer før Materialene kommer til byggeplass.

Ordlyden «betalt» tilsier at Selskapet har oppfylt en pengeforpliktelse overfor Leverandøren.²⁸ Ved oppgjør av pengekrav er det sikker rett at debitor må innfri pengeforpliktelsen på riktig oppfyllelsessted for at han skal frigjøres fra sin betalingsplikt. NF 07 angir ikke hva som utgjør riktig oppfyllelsessted for betaling av faktura til Leverandøren. Kontrakten må dermed suppleres av deklarasjonslovgivning for kontraktsrettslige pengeforpliktelser.

²⁷ Spørsmålet om rettsvern for Materialene behandles nærmere i 4.3.

²⁸ NF 07 art.22.1 første ledd, 2.punktum sier ikke direkte at Leverandøren er kreditor for pengekravet, men det fremgår indirekte av NF 07 art.20. Selskapet må derfor betale kjøpesummen til Leverandøren for at det skal få eiendomsrett til Materialene før de ankommer byggeplass.

Generelle lovregler som berører spørsmålet om betalingssted for pengeforpliktelser finnes i gjeldsbrevloven («gbl.»). Den alminnelige hovedregelen etter gbl. §3 er at når «... betalingsstad ikkje [er] avtala, skal eit gjeldsbrev betalast der kravshavaren bur, eller på forretningsstaden, om han driv forretning».²⁹ Det er på det rene at hovedregelen ikke kommer til anvendelse, da kontraktspartene gjennom fakturaordningen i NF 07 art.20.1 og 20.3 benytter seg av «finansielle tjenester med finansinstitusjoner».³⁰ Dermed er det spesialreglene i finansavtl.§§ 38 og 39 som regulerer hva som utgjør betalingsstedet for pengekravet.³¹

Finansavtl.§38 regulerer oppgjørsmåten for betalingsoverføringer mellom debitor og kreditor. Bestemmelsen har betydning for *når* pengeforpliktelsen skal anses oppgjort etter finansavtl. §39. Ifølge finansavtl.§38 kan betaling foretas ved «overføring av beløpet til mottakerens konto med mindre annet er avtalt eller mottakeren har bedt om utbetaling med kontanter». Det er på det rene at Leverandøren ikke har bedt om kontantoppgjør eller avtalt annen overføringsmåte, da Selskapet etter NF 07 art.20.1 jf. 20.3 plikter å betale Kontraktsprisen gjennom faktura. Det legges derfor til grunn at betalingen av kontraktspris skal foretas ved overføring av beløpet til Leverandørens konto, jf. finansavtl.§38. Dette tilsier at Selskapet blir eier av Materialene når midlene er overført til Leverandørens konto.

Ifølge finansavtl.§39 første ledd har betaling skjedd når «beløpet er godskrevet mottakerens institusjon» eller når beløpet er «godskrevet mottakerens konto» dersom overføringen skjer innen samme institusjon. Vilkåret «godskrevet mottakerens institusjon» tilsier at betalingen er utført når kreditors institusjon har fått midlene til disposisjon.³² I de tilfeller hvor overføringen foretas innen samme institusjon, kreves det at midlene har kommet inn på kreditors betalingskonto for at debitor skal frigjøres fra sin betalingsforpliktelse.³³

I henhold til NF 07 art.22.1 første ledd, 2.punktum, 2.leddsetning blir Selskapet dermed eier av Materialene når Leverandørens institusjon har fått midlene til disposisjon, eller når betalingen er godskrevet Leverandørens betalingskonto, jf. finansavtl.§39.

2.2 Reguleringen av eiendomsrettens overgang etter deklarasjonsrett

2.2.1 Gjelder kjøpsloven som deklarasjonsrett for kontrakter om leveranser i oljeindustrien?

Kjøpsloven inneholder deklarasjonsregler for alle kjøpsavtaler som ikke er forbrukerkjøp eller kjøp av fast eiendom.³⁴ Av kjl.§2 følger det at loven også gjelder for tilvirkningskjøp.

²⁹ Det er sikker rett at gbl.§3 gir uttrykk for alminnelige formuerettslige regler, slik at bestemmelsen kan anvendes analogisk på pengekrav der gjeldsbrev ikke er utstedt.

³⁰ Se finansavtaleloven («finansavtl.») §1.

³¹ Hagstrøm s.221 fremhever at finansavtl. kap.2 VI regnes som unntak fra gbl.§3. Rt-2002-199 berører forholdet mellom finansavtl.§39 og gbl.§3, og på s.202 uttalte flertallet i Høyesteretts kjæremålsutvalg at «[b]estemmelsene i finansavtaleloven §39 er ... etter flertallet syn spesialregler for oppgjør ved betalingsoverføringer etter denne loven.»

³² Hagstrøm s.223.

³³ Se finansavtl.§12h

³⁴ Kjl.§1 første ledd jf.§ 3

Det er sikker rett at et kjøp innebærer at selgerens eiendomsrett til et formuesgode overføres til kjøperen mot vederlag i penger eller naturalytelser. Tidspunktet for eiendomsrettens overgang reguleres av kjl.§§ 6 og 7.³⁵

I rettslitteraturen er det uenighet om leveranser i oljeindustrien regnes som tilvirkningskjøp etter kjl.§ 2 første ledd, slik at bl.a. kjl.§§ 6 og 7 kan anvendes som deklarasjonsrett.

Det er uomtvistet blant teoretikerne at slike leveranser gjelder «bestilling av ting som skal tilvirkes».³⁶ Det diskuteres imidlertid om bestilleren etter kjl.§2 første ledd «skaffe[r] en vesentlig del av materialet» som tilvirkeren trenger til arbeidet sitt.

Ordlyden tilsier at bestiller yter betydelige deler av materialet som tilvirkeren trenger til arbeidet med kjøpsgjensstanden. Av forarbeidene fremgår det at avgjørelsen av hva som utgjør «vesentlig del» av materialet beror på en «samlet vurdering av det enkelte tilfelle, der ikke bare den økonomiske verdien, men også materialenes funksjonelle betydning må tas i betraktning. Det innebærer at man ikke kan sette noen bestemt verdigrænse.»³⁷ Det er på bakgrunn av disse momentene at teoretikerne strides om kontrakter for leveranser i oljeindustrien er tilvirkningskjøp etter kjl.§2.

Mestad s.235³⁸, Kolrud, Stoltz & Thomsen s.19 mener at kjøpsloven kommer direkte til anvendelse på fabrikkkontraktene, da bestilleren ikke skaffer en vesentlig del av materialene. Også Kaasen s.52 mener at bestiller under kontraktstypene NF/NTK som hovedsynspunkt ikke besørger det vesentlige av materialene, men er likevel usikker på om kjøpsloven kan anvendes direkte på slike standardkontrakter.

Borchsenius s.14 og Askheim, Gisvold og Tapper s.82 mener på den annen side at bestiller skaffer det vesentlige av materialleveransene under fabrikkkontraktene, slik at kjøpsloven ikke er direkte anvendelig. De fremhever imidlertid at loven i stor grad gir uttrykk for alminnelige kontraktsrettslige prinsipper, og at reglene derfor kan anvendes analogisk på kontrakter for leveranser i oljeindustrien.

På et *generelt grunnlag* er det usikkert om fabrikkkontraktene regnes som tilvirkningskjøp etter kjl.§ 2 første ledd. Det er med andre ord uavklart om kjøpsloven er direkte anvendelig som bakgrunnsrett. Kjøpsloven gir imidlertid uttrykk for alminnelige kontraktsrettslige prinsipper. Dette innebærer at loven uansett kan anvendes analogisk på kontraktene i oljeindustrien. I det følgende avsnitt skal det dermed gjennomgås hvordan eiendomsretten går over fra selger til kjøper etter kjl.§§ 6 og 7.

³⁵ I kjøpsrettslig begrepsammenheng ses levering og risikoovergang etter kjl.§13 som «enkle uttrykk for at eiendomsretten til varen går over på kjøperen», jf. Krüger (1999) s.337.

³⁶ Ifølge Ot.prp.nr.80 s.49 dekkes flyttbare borerigger av ordlyden, mens faste installasjoner på kontinentalsokkelen faller utenfor kjøpsloven, jf.§2 første ledd, 2.punktum. Krüger (1999) uttaler på s.620 at innretninger som bygges under oljeindustriens fabrikkkontrakter normalt blir levert flytende før plassering på havbunnen, slik at kjøpsloven kommer til anvendelse. Et slikt synspunkt støttes av Mestad s.232. Det legges derfor til grunn at vilkåret «tilvirkes» er oppfylt.

³⁷ Ot.prp.nr.80 s.49

³⁸ Mestad s.232 fotnote 5 jf. s.235 fremholder at kjøpsloven bare kommer til anvendelse dersom immaterielle rettigheter faller utenfor begrepet materialer.

2.2.2 Eiendomsrett til kjøpsgjensstanden overføres ved levering etter kjl.§§ 6 og 7

Som nevnt under 2.2.1 regnes levering og risikoovergang som enkle uttrykk for at selgers eiendomsrett til et formuesgode går over til kjøper. Det er prinsippet om ytelse mot ytelse som begrunner en slik regel for eiendomsovergang til salgsgjensstanden. Prinsippet innebærer at selger og kjøper skal yte sine kontraktsplikter samtidig, dvs. at kjøper skal betale for salgsgjensstanden samtidig som den leveres av selgeren.

Det er kjl.§6 første ledd som utgjør hovedregelen for når kjøpsrettslig levering har funnet sted.³⁹ Ifølge bestemmelsen er kjøpet et hentekjøp, dvs. at tingen skal holdes klar for henting «på det sted der selgeren hadde sitt forretningssted...da kjøpet ble inngått.» Ordlyden «da kjøpet ble inngått» tilsier at leveringsstedet ikke endres selv om selgerens forretningssted flyttes etter inngåelse av kjøpsavtalen. Dette innebærer at kjøper blir eier av tingen når den overtas på en plass som var selgers forretningssted ved avtaleinngåelse. Eksempel på forretningssted ved tilvirkningskjøp i oljeindustrien er tilvirkerens verft eller verksted.

Videre skal kjøper hente salgsgjensstanden utenfor forretningsstedet dersom kontraktspartene visste at tingen skulle tas fra denne plassen, jf. kjl.§6 første ledd, 2.punktum.

Etter kjl.§7 første og annet ledd kan kontraktspartene avtale at levering skal skje i form av plasskjøp eller sendekjøp. Ved plasskjøp blir kjøper eier av salgsgjensstanden når den mottas på et sted eller område som selgeren vanligvis bringer ut slike ting.⁴⁰ For tilvirkere i oljeindustrien er det vanlig at gjensstanden leveres «til ein stad på land eller i ein djup fjord der delane av installasjonen blir sette saman før den blir slept ut og plassert på havbotnen».⁴¹ Bestiller blir med andre ord eier av tingen når den leveres til et slikt sted.

Sendekjøp medfører derimot at eiendomsretten går over til kjøper når selger overgir salgsgjensstanden til sin fraktfører. Dette er aktuelt dersom bestiller hever kontrakten og krever tingene utlevert.

2.3 Oppsummering: Sammenligning av eiendomsrettens overgang etter NF 07 art.22.1 og kjl.§§ 6 og 7

Gjennomgangen ovenfor viser at reguleringen av eiendomsrettens overgang i NF 07 art.22.1 og kjl.§§ 6 og 7 ikke er sammenfallende. Etter NF 07 art.22.1 blir Selskapet eier av Kontraktsgjensstanden etter hvert som arbeidet utføres, mens Materialene blir underlagt Selskapets eiendomsrett når de ankommer byggeplass eller blir betalt for. Selskapet får med andre ord eiendomsrett til gjensstandene allerede mens tilvirkningsarbeidet pågår.

Eierskifte etter kjøpsloven forutsetter derimot at levering skjer i samsvar med kjl.§§ 6 og 7. Bestilleren blir ikke eier av salgsgjensstanden før den overtas på tilvirkerens forretningssted,

³⁹ Ot.prp.nr.80 s.53

⁴⁰ Ifølge Ot.prp.nr.80 s.53 kreves det ikke at «det er vanlig i bransjen å bringe ut slike ting i området, men bare at den aktuelle selger pleier å gjøre det.»

⁴¹ Mestad s.232.

mottas på et sted hvor tilvirkeren bringer ut slike ting eller overgis til selgerens fraktfører. Reglene innebærer at bestiller ikke blir eier av byggematerialene med mindre kontrakten heves og tingene utleveres.

Eiendomsovergangen etter NF 07 art.22.1 skjer dermed på et tidligere tidspunkt enn etter deklarasjonsrett. I tillegg blir Selskapet etter kontrakten eier av byggematerialer som er anskaffet av Leverandøren og befinner seg på byggeplassen eller varelager. En slik ordning er ikke mulig etter kjøpslovens regler.

2.4 Hvorfor særskilt regulering av eiendomsrettens overgang i NF 07 art.22.1?

Det er flere grunner til at kontraktspartene har regulert eiendomsrettens overgang gjennom NF 07 art.22.1. For det første er kjøpslovens regler lite egnet til å regulere avtaler om større leveranser i oljeindustrien. Lovens formål er å gi deklarasjonsregler for kontrakter som angår alminnelige kjøpsforhold og mindre tilvirkningskjøp. For slike kjøp er det ikke nødvendig at eiendomsretten overføres fra selger til kjøper underveis, da levering av salgsgjenstanden skjer nokså raskt. Det kreves nemlig ikke stor arbeidsinnsats før gjenstanden er leveringsklar. Prinsippet om ytelse mot ytelse tilsier derfor at eierskiftet foregår når selger leverer gjenstanden og kjøper betaler.

Dette skiller seg vesentlig fra større tilvirkningskjøp i oljeindustrien. Byggearbeidet tar gjerne flere år, avhengig av modulens kompleksitet og Leverandørens arbeidskapasitet. I tillegg er det kostnadskrevenne å ferdigstille kontraktsgjenstanden, slik at Leverandøren ikke har mulighet til å finansiere byggeprosjektet alene. Han er derfor avhengig av at Selskapet forskuddsbetaler kontraktsprisen i månedlige avdrag.⁴²

Forskuddsbetalingen bringer oss over i neste grunn til at kontraktspartene har avtaleregulert eiendomsrettens overgang. For Selskapet er det risikabelt å forskuddsbetale kontraktsprisen dersom det ikke får sikkerhet for betalingen i form av eiendomsrett. Uten en slik regulering kunne Leverandørens kreditorer beslaglagt modulen og byggematerialene etter dekl. §2-2.

I tillegg hadde Leverandøren hatt rett til å pantsette løsøre-gjenstandene dersom Selskapet ikke fikk eiendomsrett til disse før levering.⁴³ Selskapet kunne dermed risikert å få overlevert gjenstander som det heftet panteheftelser på. Panteretter innskrenker rådighetsretten over gjenstandene. Det er derfor uomtvistet at en slik ordning er lite ønskelig for Selskapet.

Til slutt må det nevnes at kjl.§§ 6 og 7 ikke gir bestiller eiendomsrett til byggematerialer med mindre de kreves utlevert før salgsgjenstanden er ferdig. Selskapet betaler for Materialene som Leverandøren trenger til arbeidet, og av samme grunner som ovenfor er det følgelig behov for at eierskiftet skjer før levering.

⁴² NF 07 art.20

⁴³ NF 07 art.22.2 får bare virkning når Selskapet eier løsøre-gjenstandene.

Del III. Forholdet til pantsettelse og kreditorbeslag

3. Leverandørens frivillig etablerte panteheftelser i Materialene: Konflikten mellom Selskapet og Leverandørens salgspanthaver.

3.1 Innledning og utgangspunkter

Ifølge NF 07 art.22.2 jf. 22.1 skal Materialer som Selskapet eier være fri for sikkerhetsretter stiftet av Leverandøren. Som påpekt under 1.2, har klausulen sin praktiske betydning ved salgspantstilfellene. Uten klausulene kan gyldig salgspant⁴⁴ stiftes i Materialene etter pantel.§3-14 jf.§ 3-15. I så fall vedblir salgspantet å hefte på Materialene, selv om Selskapet blir eier av dem etter NF 07 art.22.1. Salgspanteretten kan da gjøres gjeldende overfor Selskapet, og det er slike situasjoner som forsøkes unngått gjennom NF 07 art.22.2.

Det er på det rene at kontraktspartene har rett til å avtale at Leverandøren ikke skal stifte salgspant i Materialene. For det første er pantelovens regler om etablering av salgspant deklarasjonelle, jf. pantel.§1-2 første ledd. I tillegg regulerer NF 07 art.22.2 jf. 22.1 bare det innbyrdes rettsforhold mellom Selskapet og Leverandøren. Partene har frihet til å regulere deres egne kontraktsrettigheter og -plikter, selv om dette får konsekvenser for tredjemenn.⁴⁵ Videre bemerkes det at NF 07 art.22.2 ikke sier *hvordan* byggematerialene skal bli fri for sikkerhetsretter, slik at partene er henvist til de alminnelige regler for bortfall og ekstinksjon av panteretter. Klausulene må derfor respekteres av utenforstående.

Situasjonen i det følgende er at Leverandøren i strid med NF 07 art.22.2 har avtalt salgspant i byggematerialer ment til tilvirkningsarbeidet. Selskapet er blitt eier av Materialene etter art.22.1, og har derfor krav på full faktisk og rettslig råderett over gjenstandene. Selskapets eierrådighet begrenses imidlertid av salgspantet, og av den grunn ønsker det at sikkerhetsretten bortfaller.

I den videre fremstilling skal det undersøkes hvordan konflikten mellom Selskapet og salgspanthaver løses. Det er to alternative måter konflikten kan løses på. For det første kan salgspantet bortfalle etter pantel.§§ 3-19 eller 3-20.⁴⁶ Dette behandles under 3.2 og 3.3. For det annet kan salgspantet bli ekstingvert av Selskapet etter godtroerverven § 1. Ekstinksjonsvilkårene undersøkes i 3.4.

⁴⁴ Gyldig salgspant kan ikke stiftes i løsøre som er realregistrerbart, jf. pantel.§3-15 første ledd. Materialene kan trolig ikke registreres i skipsbyggingsregisteret etter sjøl.§39 (se fotnote 102 for begrunnelse), slik at gyldig salgspant kan etableres i løsøre-gjenstandene.

⁴⁵ Se begrunnelse under 4.1. Selskapet og Leverandøren forsøker ikke å binde panteretten gjennom klausulene.

⁴⁶ Generelle bortfallsgrunner som f.eks. oppfyllelse av pengeforpliktelse, ettergivelse og foreldelse ligger utenfor oppgavens tema.

3.2 Bortfall av salgspant etter pantel.§3-19 som følge av at Materialene inkorporeres i Kontraktsgjenstanden

3.2.1 Innledning

Etter pantel. §3-19 bortfaller salgspantet når Materialene «blir sammenføyet med en ... hovedting på slik måte at utskilling ville medføre uforholdsmessige omkostninger eller urimelige verditap».

Bortfallsregelen må forstås på bakgrunn av hensynene og behovet for salgspanterett. Det er sikker rett at et salgspant ikke forringer kjøperens formue, og kjøperens kreditorer mister ikke et dekningsobjekt. Når salgsgjenstanden sammenføyes med en hovedting, medfører imidlertid omkostningene og verditapet ved utskillelse til forskyvning av kjøperens formue og kreditorenes dekningsutsikter. I tillegg kan pantel.§3-19 begrunnes i samfunnsøkonomiske hensyn ved at verdispille bør unngås.⁴⁷

Det bemerkes at pantel.§3-19 bare får selvstendig betydning hvor Leverandøren stifter salgspant i varer som ikke må endres, slik at de kan inkorporeres direkte i hovedtingen. Eksempler på dette er skruer, mutter og metallrør med riktig passform. Når varene bearbeides eller påkostes, bortfaller nemlig salgspantet etter pantel.§3-20. Da er det ikke lengre aktuelt med bortfall av salgspant ved at de bearbejdede eller påkostede gjenstandene inkorporeres i Kontraktsgjenstanden.

I det følgende skal det undersøkes om salgspantet bortfaller når Materialene inkorporeres i Kontraktsgjenstanden⁴⁸, jf. pantel.§3-19.

3.2.2 Når blir Materialene «sammenføyet» i Kontraktsgjenstanden?

Ordlyden «sammenføyet» tilsier at salgsgjenstanden er inkorporert i hovedtingen. I rettslitteraturen legges det til grunn at økonomisk samhörighet mellom salgsgjenstand og hovedting ikke regnes som sammenføyning.⁴⁹ Det kreves derfor at salgsgjenstanden fysisk inkorporeres i hovedtingen.

Dette innebærer at Materialene må fysisk sammenføyes i Kontraktsgjenstanden for at salgspantet skal bortfalle etter pantel. §3-19. Under 2.2.3.1 fremheves at Materialer innkjøpt av Leverandøren enten skal inngå i modulen eller forbrukes under tilvirkningsarbeidet. Det er bare salgspant i Materialer som skal inngå i Kontraktsgjenstanden som rammes av bortfallsregelen. Et eksempel på dette er stålrør som sammenføyes i en jacket. For gjenstander som skal forbrukes vedblir salgspantet å hefte frem til varene er forbrukt eller kjøpesummen nedbetalt.

⁴⁷ Skoghøy s.123.

⁴⁸ Vilkåret «hovedting» i pantel.§3-19 må forstås på samme måte som i hendelege eieendomshøvelova («hendl.») §3, jf. Skoghøy s.123. I forarbeidene til hendl.§3, NUT-1969-4 s.20, står det at hovedting er «ein ting når han peikar seg ut som avgjort mykje viktigare enn det andre.» Det er derfor uomtvistet at Kontraktsgjenstanden er hovedting.

⁴⁹ Skoghøy s.124 og Brækhus 2 s.115.

3.2.3 *Salgspantet bortfaller dersom utskilling av Materialene fra Kontraktsgjenstanden medfører «uforholdsmessige omkostninger eller urimelige verditap»*

Kriteriene «uforholdsmessige omkostninger» og «urimelige verditap» er alternative vilkår for når salgspantet bortfaller i salgsgjenstanden.

Ordlyden «uforholdsmessige omkostninger» tilsier at kostnadene ved utskillelse ikke står i et balansert forhold til salgspantets verdi. Det beror dermed på en konkret og skjønnsmessig vurdering i hvert enkelt tilfelle om salgspantet bortfaller. Rt-1991-909 («Brown-kjennelsen») inneholder retningslinjer for hvilke kostnader som er relevante i vurderingen.

I Brown-kjennelsen leverte Rexroth AS og Lohmann & Stolterfoht GmbH («Rexroth og Lohmann») maskindeler som ble innmontert i gravemaskiner produsert ved Brown Engineering Bryne AS. 9.7.1990 begjærte Rexroth og Lohmann utlevering av maskindelene som var sikret med salgspant. Spørsmålet var om salgspantet hadde bortfalt som følge av innmonteringen i gravemaskinene, jf. pantel. §3-19. På s.912 uttalte Kjæremålsutvalget at «omkostninger» omfatter kostnader ved demontering av salgsgjenstanden og montering av nye deler i stedet for salgspantobjektet. Det ble videre fremhevet at «omkostninger som ville påløpt også dersom salgspantet var gjort gjeldende før sammenføyningen, ikke skal tas i betraktning». Transportomkostninger er med andre ord ikke er relevante i vurderingen.

Dette innebærer at salgspantet bortfaller dersom kostnadene ved demontering av Materialene og montering av nye deler i Kontraktsgjenstanden ikke står i et balansert forhold til salgspantets verdi. Der er dermed klart at salgspantet bortfaller dersom verdien er mindre enn omkostningene, men ut over dette kan ikke grensene for skjønnet fastlegges generelt.

Et eksempel er at kostnadene ved demontering og montering av nye metallrør i en manifold er 250 000 kroner, mens salgspantets verdi er 100 000 kroner. Omkostningene må regnes for å være vesentlig større enn salgspantets verdi. Dermed bortfaller salgspantet etter pantel. §3-19.

Når det gjelder vilkåret «urimelig verditap», tilsier ordlyden at utskillelse medfører at salgsgjenstanden eller hovedtingen faller i verdi og at dette ikke står i rimelig forhold til pantets verdi. Også her beror det på en konkret og skjønnsmessig vurdering om salgspantet bortfaller. I så måte inneholder Brown-kjennelsen retningslinjer for skjønnet. Det uttales på s.912 at «det fyrst og fremst er fysisk skade og tap som kjem inn under omgrepet «verditap», og ikkje det at verdet av hovedtingen og delen kvar for seg til saman kan vera mindre enn verdet av baa under eitt».

Dette tilsier at salgspantet bortfaller dersom tapet og de fysiske skadene på Materialene eller Kontraktsgjenstanden ikke står i rimelig forhold til salgspantet verdi. Tapet og skadene utmåles på bakgrunn av verdien av Kontraktsgjenstanden og Materialene før utskillelsen.

For å bruke eksempelet ovenfor, er manifolden verdt 500 000 kroner. Den blir påført tap og skader for 100 000 kroner ved utskillelsen. Metallrørene er verdt 50 000 kroner og påføres tap og skader for 5000 kroner. Salgspantet i rørene er verdt 50 000 kroner. Det samlede verditap er 105 000 kroner, noe som er vesentlig større enn salgspantets verdi. Verditapet må dermed regnes som urimelig, slik at salgspantet bortfaller etter pantel. §3-19.

Utskillelsen av Materialene fra Kontraktsgjenstanden kan medføre både verditap og omkostninger. I slike tilfeller er det den samlede effekt som avgjør om salgspantet bortfaller. Det er ikke meningen at det skal anvendes forskjellige standarder ved den samlede vurderingen av omkostningene og verditapet, selv om grensene i utgangspunktet trekkes ved «uforholdsmessig» og «urimelig».⁵⁰

3.3 Bortfall av salgspant etter pantel. §3-20 som følge av at Materialene bearbeides eller påkostes av Leverandøren

3.3.1 Innledning

Etter pantel.§3-20 bortfaller salgspantet i Materialene dersom det ved «bearbeidelse eller påkostning har funnet sted en ikke uvesentlig forandring av salgsgjenstandens karakter eller verdi etter at den ble overgitt til kjøperen».

Bortfallsregelen må forstås på bakgrunn av prinsippene bak salgspantinstituttet. Salgspanthaver kan bare oppnå sikkerhet i verdier som tilføres kjøperens formue ved salget.⁵¹ Dette tilsier at panteretten må bortfalle når salgsgjenstanden bearbeides eller påkostet. Hvis ikke hadde salgspanthaver fått sikkerhet for større verdier enn han tilførte kjøper ved salget.

3.3.2 Forutsetningen for at salgspantet skal bortfalle er at bearbeidelse eller påkostning av Materialene har skjedd etter at de ble «overgitt til» Leverandøren

I rettslitteraturen⁵² er det lagt til grunn at «overgitt til kjøperen» må tolkes som at selgerens hevings- og stansingsrett⁵³ har opphørt etter kjl.§§ 54 fjerde ledd og 61 annet ledd. Dette innebærer at salgspantet kan bortfalle når salgspanthaver ikke lengre kan stanse eller heve salget av Materialene til Leverandøren. Panteloven krever ikke at bearbeidelse eller påkostning utføres av kjøperen personlig for at salgspantet skal bortfalle. Så lenge Leverandøren har *overtatt* salgspantet, kan endringsarbeidet utføres av noen som handler på hans vegne.

3.3.3 Når foreligger «bearbeidelse eller påkostning» av Materialene?

Vilkårene «bearbeidelse» og «påkostning» er alternative inngangsporter for at salgspant i Materialer som forbrukes eller inngår i modulen kan bortfalle etter pantel.§3-20.

Med «bearbeidelse» menes at salgsgjenstanden er omarbeidet av kjøper etter overgivelse, slik at den ikke lengre er i sin opprinnelige tilstand. Vilkåret omfatter med andre ord den «arbeidsinnsats som medfører en fysisk forandring av salgsgjenstanden».⁵⁴ Ifølge forarbeidene er det ikke nødvendig at salgsgjenstanden øker i verdi pga. bearbeidelsen.⁵⁵ Et

⁵⁰ Brækhus 2 s.113.

⁵¹ Skoghøy s. 120 og Brækhus 2 s.116.

⁵² Skoghøy s.123.

⁵³ Se Krüger (1999) s.400-416 og Hagstrøm s.590-592 om selgerens stansings- og hevingsrett.

⁵⁴ Skoghøy, kommentarer s.344.

⁵⁵ Innst.O.nr.19 s.19-20 og Skoghøy, kommentarer s.344.

eksempel på bearbeidelse av Materialene er at stålplater skjæres til for å passe inn i en gassturbin.

«Påkostning» tilsier at salgsgjenstanden er blitt forbedret etter overgivelsen til kjøper. Gjennom pantel.§1-7 annet ledd plikter pantsetter å «sørge for forsvarlig stell og vedlikehold av pantet, slik at panthaverens sikkerhet ikke blir redusert». Denne bestemmelsen medfører ikke bortfall av underpanterett. Følgelig forstås «påkostning» som at bortfall av salgspantet betinges av at det foreligger forbedringer ut over alminnelig vedlikehold. Et eksempel på påkostning av Materialer er at stålplater legeres med krom slik at de blir rustfrie.

3.3.4 Bearbeidelse eller påkostning av Materialene må medføre en «ikke uvesentlig forandring av salgstingens karakter eller verdi».

Vilkårene «forandring av salgstingens karakter eller verdi» er selvstendige⁵⁶ bortfallsgrunner og utformet med utgangspunkt i Rt-1955-209 («Våga Bruk-dommen»)⁵⁷. Dersom det foreligger både forandring av gjenstandens karakter og verdi, må vilkårene vurderes samlet når det skal avgjøres om salgspantet opphører.

For å starte med alternativet «ikke uvesentlig forandring av salgstingens karakter», tilsier ordlyden at salgsgjenstandens kjennetegn på innkjøpstidspunktet er betydelig endret gjennom bearbeidelse eller påkostning.⁵⁸ Hvorvidt forandring av salgstingens karakter foreligger, beror på en konkret og skjønsmessig vurdering av hvordan gjenstanden fremstår før og etter bearbeidelse eller påkostning. I forarbeidene uttales det at «[k]riteriet «ikke uvesentlig forandring av salgstingens karakter» lar seg i det hele tatt ikke kvantifisere», men som eksempel fremheves stålplater som tilskjæres for å passe inn i skipsskrog.⁵⁹

Et annet eksempel på hvordan salgstingens karakter forandres, er at stålrør som skal inkorporeres i en manifold bøyes og tilføres skruer.

Når det gjelder alternativet «ikke uvesentlig forandring av salgstingens ... verdi», tilsier ordlyden at bearbeidelsen eller påkostningen medfører at salgsgjenstandens verdi endres betydelig etter overgivelse. Sett i sammenheng med prinsippet om at salgspanthaver ikke skal få sikkerhet for større verdier enn kjøper tilføres ved salget, må vilkåret tolkes som at salgspantet kun opphører ved *verdiøkning*⁶⁰. Ifølge forarbeidene er det «neppe hensiktsmessig å gi en eksakt regel om hvor stor verdiøkningen må være» for at verdiendringen er «ikke uvesentlig». Det beror derfor på en konkret og skjønsmessig vurdering om vilkåret er oppfylt. Veiledende for skjønnet er imidlertid Sivillovbokutvalets U.§65 og Våga Bruk-dommen, hvor salgspantet bortfalt ved verdiøkning på henholdsvis 20% og ca. 32%.⁶¹

⁵⁶ Før panteloven av 1980 var vilkårene kumulative, jf. Rt-1955-209 og Rt-1966-857 («Smågrisdømmen»).

⁵⁷ Innst.O.nr.19 s.19. I Våga Bruk-dommen s.212 hadde det «... ved produksjonen til skurlast ... funnet sted en ikke ubetydelig forandring i råvarens karakter og verdi.»

⁵⁸ Vilkåret «ikke uvesentlig» er ikke det samme som vesentlig, men «antagelig bare litt mer enn uvesentlig, slik at terskelen her nok er temmelig lav», jf. Kjelstrup s.166.

⁵⁹ Innst.O.nr.19 s.20.

⁶⁰ Verdiøkning pga. inflasjon eller markedsmessige forhold fører ikke til bortfall av salgspant, jf. Skoghøy s.122.

⁶¹ Brækhus 2 s.118.

For å bruke eksempelet om stålrørene, kan det tenkes at de legeres med krom for å gjøres rustfrie og deretter sveises sammen før de blir inkorporert i manifolden. Dette fører til verdiøkning av rørene, og dermed må salgspantet bortfalle.

I visse tilfeller kan et generelt prisfall på vedkommende vare medføre at salgsgjenstanden ikke øker i verdi, selv om den egentlig skulle gjort det pga. bearbeidelse eller påkostning. Eksempelvis har markedsprisen på stålrør falt, slik at verdiøkningen uteblir til tross for legering. Spørsmålet er om salgspantet bortfaller i slike tilfeller. Problemstillingen er berørt i Rt-1990-128 («Smolt-kjennelsen»).

Saksforholdet var at smolt hadde økt i vekt etter kjøperens overtakelse, men pga. markedsmessig forhold økte ikke fisken i verdi. Spørsmålet var om salgspantet i smolten likevel bortfalt etter pantel.§3-20. Kjæremålet konkluderte med at salgspantet hadde opphørt. På s.130 ble avgjørelsen begrunnet med at «[d]et kan ikke være avgjørende at verdien på et senere tidspunkt – etter påkostningene – ikke er økt i forhold til det den var på overgivelsestidspunktet når dette skyldes at markedet i mellomtiden har brutt sammen.»

Dette innebærer at salgspant i f.eks. stålrørene bortfaller selv om de ikke øker i verdi ved Leverandørens bearbeidelse eller påkostning av materialene når de ankommer byggeplassen.

3.4 Selskapets ekstinksjon av salgspantet etter godtroervervloven §1

3.4.1 I hvilke tilfeller oppstår spørsmålet om Selskapet ekstingverer salgspantet?

Spørsmålet om ekstinksjon av salgspantet i Materialene aktualiseres hovedsakelig dersom Selskapet krever gjenstandene utlevert fra byggeplassen eller Leverandørens lager⁶² før avtalt leveringstid. Eksempler er at Selskapet avbestiller eller hever kontrakten, eller at en force majeure-situasjon fortsetter uten avbrudd i 180 dager eller mer.⁶³ Når utleveringskravet fremsettes kan det tenkes at salgspantet fortsatt påhefter Materialene, da løsoverregjenstandene ikke er bearbeidet, påkostet eller inkorporert i Kontraktsgjenstanden.

Ekstinksjon av salgspantet mens tilvirkningsarbeidet pågår og hvor krav om førtidig levering ikke fremsettes, er derfor lite praktisk. I slike tilfeller bortfaller salgspantet uansett etter pantel.§§ 3-19 og 3-20. Det kan også reises spørsmål om i det hele tatt er mulig med ekstinksjon på dette stadiet.⁶⁴ Selskapet kan heller ikke ekstingvere salgspantet når Kontraktsgjenstanden er ferdig og leveringsklar etter NF 07 art.19. På dette stadiet er alle Materialene inkorporert i modulen, slik at salgspantet har bortfalt, jf. pantel.§3-19.

⁶² Selskapet eier Materialene på disse tidspunktene, jf. NF 07 art.22.1.

⁶³ NF 07 art.17, 28.4 og 26.2

⁶⁴ Pga. overleveringskravet. Se 3.4.5.

3.4.2 *Utgangspunkter og videre fremstilling*

Hovedregelen for å løse rettighetskollisjonen mellom Selskapet og salgspanthaver er prinsippet om først i tid, best i rett. Salgspanthaver stiftet rett i Materialene før Selskapet fikk eierrådigheten etter NF 07 art.22.1. Dette taler for at Selskapet må respektere salgspanteretten.

Pantel.§1-2 fjerde ledd utgjør imidlertid unntak fra den alminnelige hovedregelen. Selv om panteretten får rettsvern etter pantel. §3-17 annet ledd, hindrer det ikke at Selskapet ekstingverer salgspantet etter ekstl.§1.

Det følger av ekstl.§1 første ledd, 1.punktum at «[b]lir en løsøreteing solgt av den som sitter med tingen og får mottakeren den overlevert til seg i god tro, hindrer det ikke rettsvinning etter avtalen at avhenderen mangler rett til å rå over tingen» (mine understrekninger).

Det er uomtvistet at Selskapet i lovens forstand er «mottaker» mens Leverandøren er «avhender». Videre er det klart at Materialene er «solgt» til Selskapet; kontraktens system er at eiendomsretten går over når Selskapet betaler for gjenstandene før de ankommer byggeplass eller gjennom månedlige avdrag av kontraktsprisen.⁶⁵ Det er også klart at Leverandøren «mangler rett til å rå over» Materialene, da gjenstandene ikke kan avhendes uten salgspanthavers samtykke, jf. pantel.§3-16.

I det følgende skal det undersøkes når Selskapet innfrir de øvrige ekstinksjonsvilkårene i ekstl. §1.

3.4.3 *Når «sitter» Leverandøren med Materialene?*

Ordlyden «sitter med tingen» tilsier at avhender har eksklusiv og fysisk besittelse av løsøregjenstanden når den overleveres til mottaker.⁶⁶ Ifølge forarbeidene beror kravene til fysisk besittelse på en «skjønnsmessig vurdering i det enkelte tilfelle».⁶⁷ I utgangspunktet kreves det at «avhenderen nærmest har tingen fysisk i hende på en selvstendig måte, og at han har en ytre enerådighet over den.»⁶⁸

Dette innebærer at Leverandøren oppfyller kravene til fysisk besittelse når Materialene befinner seg på byggeplassen der arbeidet med Kontraktsgjenstanden pågår. Materialene er da fysisk i hende hos Leverandøren, og han har i tillegg ytre enerådighet over dem. Overfor Selskapet fremstår han derfor som legitimert til å rå over gjenstandene når utleveringskravet fremsettes.

Det kan reises spørsmål om Leverandøren «sitter med» Materialene dersom de oppbevares på et varelager som ikke er «Byggeplass» etter NF art.1.2. Leverandøren er ikke i fysisk besittelse av tingene, og en isolert tolkning av ordlyden skulle derfor tilsi at vilkåret ikke er oppfylt.

⁶⁵ Det er sikker rett at Selskapet bare er beskyttelsesverdig etter ekstl.§1 dersom salgavtalen er rettsgyldig. Salget skjer mellom profesjonelle parter i næring, og det legges derfor til grunn at ekstinksjon ikke hindres av at avtalen er ugyldig.

⁶⁶ Overfor erverver fremstår avhenderen derfor som legitimert til å råde over salgsgjenstanden.

⁶⁷ Ot.prp.nr.56 s.36

⁶⁸ Ot.prp.nr.56 s.36

Ifølge forarbeidene bør imidlertid «en person i visse tilfelle anses legitimert til å rå over tingen med virkning som nevnt i §1, selv om han ikke fysisk har den hos seg.»⁶⁹ Som eksempel nevnes at salgstingen befinner seg på et lager utenfor selgerens forretningssted. Etter departementets mening bør vilkåret «sitter med tingen» imidlertid bare regnes som oppfylt dersom avhenderen har faktisk herredømme over lageret.⁷⁰

Leverandøren må dermed ha faktisk herredømme over varelageret dersom han skal fremstå som rette eier til å utlevere Materialene til Selskapet. Det er klart at kravet om faktisk herredømme er oppfylt når Leverandøren eier lageret eller leier et lagerlokale som han har nøklene til. Derimot må det legges til grunn at vilkåret «sitter med tingen» ikke er innfridd hvis Materialene befinner seg på et lager hvor også andre næringsdrivende plasserer sine gjenstander. Leverandøren har ikke faktisk herredømme over et slikt lager. For at Leverandøren skal anses som legitimert i slike tilfeller, må det i så fall kreves at gjenstandene oppbevares på et eget rom i lageret som bare Leverandøren har tilgang til.

3.4.4 *Hvordan kan Materialene bli «overlevert til» Selskapet?*

Med «overlevert» forstås at den fysiske besittelse av løsøre gjenstanden overføres fra avhender til mottaker. En isolert tolkning av ordlyden tilsier at tingen må befinne seg i mottakerens fysiske rådighetsfære for at ekstinksjon skal skje. Forarbeidene sier imidlertid at vilkåret også er oppfylt «hvor tingen er blitt overlevert til noen på [mottakerens] vegne.»⁷¹

I utgangspunktet innebærer dette at ekstl.§1 bare kan påberopes overfor salgspanthaver når Materialene har ankommet Selskapets eiendom eller hvor overlevering er skjedd til f.eks. Selskapets fraktfører. Ved utlevering av Materialene pga. force majeure-situasjon eller avbestilling av kontrakten, blir gjenstandene ofte levert til fraktfører og deretter Selskapets eiendom. Overleveringskravet er derfor oppfylt i disse tilfellene.

Når kontrakten heves har Selskapet mot vederlag rett til å gjøre bruk av Leverandørens byggeplass for å fullføre Kontraktsgjenstanden.⁷² Byggeplassen er ikke Selskapets eiendom. Materialene som befinner seg på Leverandørens varelager og byggeplass overleveres heller ikke til Selskapets fraktfører, siden gjenstandene ikke flyttes. Dette tilsier at Selskapet ikke kan påberope ekstl.§1 overfor salgspanthaver, da tingene ikke er «overlevert».

Ifølge forarbeidene regnes imidlertid overleveringskravet som oppfylt så lenge «avhenderen er fratatt sin legitimasjon» over gjenstandene.⁷³ Spørsmålet er om Leverandøren fratras legitimasjonen til Materialene når de ligger på byggeplassen eller lageret når kontrakten heves.

For å starte med Materialene som ligger på byggeplassen, fratras Leverandøren den fysiske besittelse av gjenstandene når kontrakten heves. Selskapet har nemlig rett til å overta Materialene og gjøre bruk av byggeplassen frem til Kontraktsgjenstanden er ferdig, jf. NF 07

⁶⁹ Ot.prp.nr.56 s.36

⁷⁰ Ot.prp.nr.56 s.36

⁷¹ Ot.prp.nr.56 s.38

⁷² NF 07 art.26.2 annet ledd

⁷³ Ot.prp.nr.56 s.38

art.26.2 første ledd jf. annet ledd. Med dette fratras Leverandøren legitimasjonen over tingene når Selskapet bruker byggeplassen. Overleveringskravet er derfor oppfylt.

Når det gjelder Materialene som befinner seg på lageret, må det kreves at tingene sendes til byggeplassen for at overleveringskravet skal være oppfylt. Grunnen er at Selskapet etter art.26.1 første ledd ikke har rett til å ta over Leverandørens lagerlokale når kontrakten heves. Leverandøren har dermed faktisk herredømme over lageret og «sitter med» tingene frem til de flyttes fra lokalet. Overlevering skjer med andre ord når Materialene overgis til Selskapets fraktfører, som transporter gjenstandene til byggeplassen.

3.4.5 Selskapet må ved overlevering være i «god tro» om salgspanteretten i Materialene

«[G]od tro» tilsier at mottakeren ved overlevering⁷⁴ er i uvitenhet om eldre rettigheter som påhefter løsregjenstanden.⁷⁵ Ekstl.§1 annet ledd krever at erverver er i aktsom uvitenhet. Dette innebærer at mottakeren «ikke forstår ... og heller ikke burde ha forstått» at avhenderen mangler rett til å råde over gjenstanden.

Før aktsomhetsvurderingen etter ekstl.§1 annet ledd foretas, må det først avklares *hvem* i Selskapet som må være i aktsom god tro når Materialene overleveres. Selskapet er nemlig et allmennaksjeselskap⁷⁶, da Statoil ASA ifølge protokollens punkt 1 jf. NF 07 art.1.22 er «Selskapet». Et rettssubjekt kan ikke være i god eller ond tro, slik at noen må handle på dets vegne.

Av NF 07 art.3.1 fremgår det at Selskapet skal «oppnevne en representant med fullmakt til å opptre på vegne av parten i alle saker som angår Kontrakten». Selskapet skal med andre ord identifiseres med representanten, som eksempelvis er styreleder eller daglig leder. Dette tilsier at Selskapets representant⁷⁷ må være i god tro om salgspantet når Materialene overleveres.

Som påpekt ovenfor blir Materialene i Leverandørens lagerlokale gjerne overlevert til Selskapets fraktfører. Spørsmålet er om Selskapet kan identifiseres med fraktføreren, slik at hans gode eller onde tro om Leverandørens manglende hjemmel får virkning for Selskapets aktsomhet. Spørsmålet er ikke løst i ekstl. §1, og rettspraksis på området er sparsom. Hovedregelen er at en erverver i ond tro ikke kan identifiseres med en godtroende person som handler på hans vegne. Dette tilsier at Selskapet ikke ek스팅verer salgspantet dersom det er i ond tro om Leverandørens hjemmel, mens fraktføreren er i god tro om forholdet. Det ligger utenfor oppgavens ramme å analysere problemstillingen inngående. Det vises derfor til Falkanger Aa. s.433-435 og 490-503.

Det må så undersøkes når representanten er i aktsom uvitenhet om at Leverandøren manglet rett til å råde over Materialene når de kreves utlevert fra byggeplassen.

Med «ikke forstår» menes at erverver mangler positiv kunnskap om at avhender ikke hadde rett til å råde over tingen. I praksis er det vanskelig å føre bevis for at representanten ikke visste om Leverandørens manglende hjemmel til Materialene.

⁷⁴ Den alminnelige regel er at god tro må foreligge på avtaletidspunktet og frem til overlevering skjer, sml. tinglysingsloven («tingl.») §§ 21 og 27 samt gbl.§15. Se Ot.prp.nr.56 s.42.

⁷⁵ Det kreves ikke at mottaker er i uvitenhet om *hvorfor* avhender manglet slik rådighet, jf. Ot.prp.nr.56 s.41.

⁷⁶ Allmennaksjeloven («asl.») §1-1

⁷⁷ Heretter «representanten».

Det sentrale vurderingstemaet er derfor om han «burde ha forstått» at Materialene var påheftet med salgspant, jf. ekstl.§1.

Ordlyden gir anvisning på en objektiv bedømmelse av «hvilke slutninger og undersøkelser en normalt utrustet og redelig person i en tilsvarende situasjon ville ha foretatt på grunnlag av de foreliggende fakta.»⁷⁸ Representantens aktsomhet skal dermed vurderes etter hva tilsvarende personer i næringsbransjen burde ha forstått. Ifølge forarbeidene må det stilles «større krav til en som har særlig erfaring eller kyndighet innenfor vedkommende område».⁷⁹ Dette gjelder særlig for erverv som skjer som ledd i næring. Kravene til aktsomhet skjerpes derfor overfor Selskapets representant.

Aktsomhetskravet innebærer en «viss plikt for erververen til å foreta nærmere undersøkelser dersom forholdene ved avhendingen skaper rimelig tvil om avhenderen har rett til å opptre som han gjør.»⁸⁰ I rettslitteraturen legges det til grunn at kravet til undersøkelsesplikt er strengt dersom det konkrete aktsomhetskravet er strengt.⁸¹ Kravene til aktsomhet skjerpes overfor personer som handler som ledd i næring, slik at det stilles tilsvarende større krav til undersøkelsesplikten.

Representantens aktsomhet beror på «forholdene ved avhendingen», «tingens art» og «omstendighetene ellers». I det følgende skal momentene gjennomgås isolert for å undersøke når representanten utviser tilstrekkelig aktsomhet når Materialene utleveres.

3.4.5.1 «Forholdene ved avhendingen»

Momentet gir anvisning på at omstendighetene rundt salget er av betydning for om erververen utviser tilstrekkelig aktsomhet i det konkrete tilfellet. Dersom salget foregår på en måte som er tvilsom innen vedkommende salgsbransje, plikter erververen å undersøke avhenderens hjemmel nærmere.

I dette tilfellet plikter Leverandøren å skaffe nye og ubrukte⁸² Materialer til byggearbeidet av Kontraktsgjenstanden. Gjenstandene blir solgt i samsvar med kontraktens system, som er at Selskapet betaler for tingene før de ankommer byggeplass eller gjennom månedlige avdrag for betaling av kontraktsprisen.⁸³ Det må også legges til grunn at utlevering av Materialene før avtalt leveringstid skjer i tråd med en strengt fastsatt prosedyre mellom kontraktspartene.

Salget skjer derfor på en måte som er helt alminnelig ved større tilvirkningskontrakter. Følgelig kan forholdene ved avhendingen ikke skape tvil om at Leverandøren manglet rett til å rå over Materialene. Representanten kan dermed ikke pålegges undersøkelsesplikt på dette grunnlaget. Dette taler for at Selskapet er i god tro dersom representanten overtar Materialene uten å undersøke Leverandørens hjemmel nærmere.

⁷⁸ Ot.prp.nr.56 s.40

⁷⁹ Ot.prp.nr.56 s.40

⁸⁰ Ot.prp.nr.56 s.40

⁸¹ Falkanger Aa s.122-123.

⁸² NF 07 art.23.1 første ledd

⁸³ NF 07 art.20.3 og 22.1

3.4.5.2 «Tingens art»

Ordlyden tilsier at erververens aktsomhet avhenger av hvilken type løøsøregjenstand salget gjelder. Byggematerialer til større tilvirkningsarbeid er ofte råvarer og handelsvarer som f.eks. stålplater, muttere og skruer. Til tross for pantsettelsesforbudet i NF 07 art.22.2, blir slike varer generelt sett ofte solgt på avbetaling med salgspant. Ifølge forarbeidene innebærer dette at erververen får «pliktil til å foreta nærmere undersøkelser om avhenderens rett utover det som kan utledes av selve avhendingssituasjonen.»⁸⁴ I utgangspunktet tilsier dette at representanten er i ond tro dersom han ikke undersøker om Materialene er påheftet med salgspant, til tross for at Leverandøren ikke har rett til å pantsette gjenstandene etter NF 07 art.22.2.

Av Rt-1990-59 («Myra Båt-dommen») kan det imidlertid utledes at bestilleren under større tilvirkningskontrakter ikke må undersøke tilvirkerens hjemmel nærmere dersom det mangler konkrete holdepunkter for at salgspant påhefter materialene. Saksforholdet var at Myra Båt A/S og Byggelementer A/S hadde inngått kontrakt den 21.12.1987 om oppføring av lagerbygg på Myra Båt sin eiendom. Til bygningsarbeidet bestilte Byggelementer stålplater fra A/S Gann Stål, som forbeholdt seg salgspant i stålplatene. Plateleveransen ankom byggeplassen den 1.2.1988, og stålplatene var ikke inkorporert i bygget da tvisten oppstod. Spørsmålet var om Myra Båt var i god tro om salgspantet som påheftet platene, slik at salgspantet kunne ekstingveres etter ekstl.§1.

Høyesterett uttalte følgende på s.64-65:

«det [bør] som et utgangspunkt legges til grunn at når en byggherre ikke har konkrete holdepunkter for å gå ut fra at det foreligger salgspant, skal det ikke komme byggherren til skade at det i en bransje, eksempelvis stålbransjen, er vanlig å ta salgspant. ... [D]et er en forutsetning for at en konflikt skal oppstå i slike saker, at entreprenøren lar være å underrette byggherren om at en leverandør har forbeholdt seg salgspant i materialer som skal inkorporeres i en bygning. Entreprenøren har ... gjort seg skyldig i en forsømmelse i kontraktsforholdet med sin leverandør. Det er lite rimelig at en slik forsømmelse skal gå ut over byggherren, når han uten kjennskap til salgspantet har betalt entreprenøren for varer som er levert til byggeplassen.»

Med dette ble konklusjonen at Myra Båt hadde ekstingvert salgspantet etter ekstl.§1.

I dette tilfellet oppstår det konflikt mellom Selskapet og salgspanthaver fordi Leverandøren i strid med NF 07 art.22.2 har avtalt salgspant i Materialene. Gjennomgangen i 3.4.5.1 viser at representanten på avhendingstiden ikke hadde konkrete holdepunkter for å tro at Materialene var beheftet med salgspant. I samsvar med Høyesteretts argumentasjon i Myra Båt-dommen er det derfor urimelig at kontraktsbruddet skal gå utover Selskapet når det uten kunnskap om salgspantet har betalt Leverandøren for byggematerialene. Dette tilsier at representanten har utvist tilstrekkelig aktsomhet selv om han ikke undersøker Leverandørens hjemmel nærmere.

3.4.5.3 «Omstendighetene ellers»

Momentet gir anvisning på at forhold utover tingens art og hvordan salget foregår har betydning i aktsomhetsvurderingen. Forhold av betydning er f.eks. om erverver er i

⁸⁴ Ot.prp.nr.56 s.40

rettsvillfarelse.⁸⁵ Eksempel på rettsvillfarelse er at Selskapet vet at det hefter salgspant på Materialene, men er i uvitenhet om salgsforbudet i pantel.§3-16. Rettsvillfarelsen innebærer at Selskapet er i ond tro etter ekstl.§1.

Et annet eksempel på forhold i aktsomhetsvurderingen er om undersøkelser av avhenderens hjemmel ville vært enkelt, som f.eks. kontroll i offentlig rettsvernsregister.⁸⁶ Materialene kan imidlertid ikke registreres i Løsøreregisteret, slik at en kontroll ville vært resultatløs. I tillegg hadde Selskapet blitt pålagt omfattende og mye unødig arbeid dersom det til enhver tid måtte undersøke om det var stiftet salgspant i Materialene. NF 07 art.22.2 forbyr nemlig Leverandøren å etablere sikkerhetsretter i gjenstandene, og i de aller fleste tilfeller respekteres klausulen av Leverandøren. Disse forholdene tilsier at Selskapet ikke må undersøke Leverandørens hjemmel nærmere for å ha utvist tilstrekkelig aktsomhet.

3.4.6 Oppsummering

Gjennomgangen av momentene viser at forholdene ved salget ikke skaper rimelig tvil om at Leverandøren manglet rett til å rå over Materialene når de kreves utlevert. Dette innebærer i så fall at Selskapet er i god tro om salgspantet, slik at det kan ek스팅veres etter ekstl.§1.

4. Kreditorbeslag rettet mot Leverandøren: Konflikten mellom Selskapet og kreditorene.

4.1 Innledning

Konflikten mellom kjøper og selgers kreditorer oppstår særlig hvor kjøperen har forskuddsbetalt for salgsgjenstanden på beslagstiden, og hvor han gjør krav på den uten å måtte betale på ny (separatistrett).⁸⁷ Etter NF 07 art.20.1 forskuddsbetaler Selskapet kontraktsprisen til Leverandøren mens byggearbeidet pågår. Som sikkerhet for forskuddet har kontraktspartene gjennom NF 07 art.22.1 avtalt at Selskapet skal få eiendomsrett til Materialene og Kontrakts-gjenstanden.

Hensikten med NF 07 art.22.1 er at Selskapet skal kunne påberope eiendomsovergangen dersom kreditorbeslag rettes mot Leverandøren mens kontraktsarbeidet pågår. Kreditorene er imidlertid tredjemenn i relasjon til avtalen. Det er et kontraktsrettslig prinsipp at kontraktsparter ikke kan regulere tredjemenns rettsforhold, med mindre det foreligger tredjemannsavtale.⁸⁸ Kreditorenes beslagsrett etter dekl.§ 2-2 er sterkt knyttet til den avtalemessige reguleringen av eiendomsrettens overgang. Spørsmålet er derfor om art.22.1 må respekteres av fordringshaverne.

⁸⁵ Lilleholt s.152 og Falkanger (1981) s.230.

⁸⁶ Lilleholt s.152.

⁸⁷ Andenæs s.260.

⁸⁸ Krüger (1969) s.59.

Etter det ulovfestede prinsippet om avtalefrihet⁸⁹ er utgangspunktet at Selskapet og Leverandøren har full frihet til å råde over Kontraktsgjenstanden og Materialene. Kontraktspartene står fritt til å fastlegge sine innbyrdes rettsforhold knyttet til gjenstandene, selv om det får «konsekvenser for de tredjemenn som faktisk og rettslig blir berørt av avtalene».⁹⁰ Beslagsretten bygger på et substansielt eiendomsrettsbegrep.⁹¹ Kreditorenes dekningsrett er derfor avhengig av Leverandørens erverv eller overføring av formuesgoder. Så lenge Leverandøren har inngått rettsgyldig avtale med Selskapet om salg av løsøre-gjenstandene, er kontrakten bindende for fordringshaverne. Dette begrunnes med at partene ikke forsøker å *binde* beslagsretten gjennom NF 07 art.22.1. Riktignok får klausulen betydning for kreditorenes dekningsutsikter, men eiendomsovergangen får ingen reell virkning dersom den mangler rettsvern.

I det følgende skal det undersøkes om Leverandørens kreditorer kan beslaglegge Materialene og Kontraktsgjenstanden, selv om Selskapet har faktisk og rettslig eierrådighet over dem.

4.2 Oppnår Selskapet rettsvern overfor Leverandørens kreditorer etter de alminnelige rettsvernsreglene for løsørekjøp?

Det er et alminnelig ulovfestet prinsipp at kreditor gjennom beslagsretten ikke får større rett til formuesgoder enn debitor selv har. Prinsippet er nedfelt i dekl.§2-2 som at fordringshaverne⁹² bare kan kreve dekning i formuesgoder som tilhører debitor på beslagstiden. I utgangspunktet innebærer regelen at Leverandørens kreditorer ikke kan beslaglegge Kontraktsgjenstanden og Materialene når Selskapet eier dem etter NF 07 art.22.1.

Som tidligere påpekt får Selskapet gjennom eiendomsretten en ekskluderende rettsposisjon i løsøregjenstandene overfor Leverandørens kreditorer.⁹³ Faren for at Leverandøren foretar svikaktige disposisjoner⁹⁴ på beslagstidspunktet, tilsier at kreditorene ikke må respektere NF 07 art.22.1 med mindre den også gjøres kvalitetsmessig eksklusiv⁹⁵. Av den grunn følger det av forarbeidene til dekl.§2-2 at reglene om rettsvern er avgjørende for kreditorenes beslagsrett i formuesgoder som debitor har overført til tredjemenn.⁹⁶

Det er ingen lover som regulerer hvordan en løsørekjøper oppnår rettsvern overfor selgerens kreditorer. Løsningen beror dermed på ulovfestede regler om rettsvern for løsørekjøp.

⁸⁹ Prinsippet er nedfelt i Christian Femtis Norske Love («NL») art. NL 5-1-2.

⁹⁰ Krüger (1969) s.59, som fremhever at dette bare gjelder så lenge preseptorisk lovgivning ikke hindrer slik regulering.

⁹¹ Krüger (1969) s.61.

⁹² Deknl.§2-1.

⁹³ Krüger (1999) s.325.

⁹⁴ Med kreditorsvik menes at formuesgoder blir unndratt kreditorbeslaget ved «urette påstandar om at tredjeperson har ein eldre rett i formuesgodet, eller ved at det blir stifta rett for tredjeperson som berre har til føremål å hindre kreditorbeslag», jf. Lilleholt s.169.

⁹⁵ Dvs. at avtalen må gjøres notorisk

⁹⁶ NOU-1972-20 s.255

Den alminnelige hovedregelen er at rettsvern oppnås når selgeren har overlevert løsøre gjenstanden til kjøper.⁹⁷ Begrunnelsen for hovedregelen kan for det første søkes i alminnelige rettsvernshensyn om at overlevering gjør eiendomsovergangen notorisk og publikt. Overlevering beviser med andre ord at disposisjonen ikke ble utført pga. kreditorsvik.

Videre kan overleveringskravet begrunnes med at kjøpers forskuddsbetaling minner sterkt om underpant av løsøre, da selger får sitte med gjenstanden samtidig som han får tilgang til kreditt. Ettersom grensen mellom underpanterett og forskuddsbetaling ved kjøpsavtaler er vanskelig å trekke, er det ønskelig med sammenfallende rettsvernsregler for slike former for avtaleervert. For løsøregjenstander som ikke er tingsinnbegrep og derfor ikke oppnår rettsvern etter f.eks. pantel.§§ 3-6 eller 3-12, er hovedregelen at avtalt panterett i løsøre bare får rettsvern når gjenstanden overleveres til panthaver.⁹⁸ Dette tilsier at tilsvarende hovedregel må gjelde overfor forskuddsbetalende løsørekjøpere.

Løsøregjenstanden anses for å ha blitt overlevert når selgeren mister råvdelt over tingen, sml. pantel. §3-2 annet ledd og Rt-1988-1327 på s.1331⁹⁹ («Reksten-dommen»). I rettslitteraturen¹⁰⁰ er det lagt til grunn at det seneste tidspunktet for overlevering ved konkurs er før klokkeslettet for konkursåpning¹⁰¹, og overfor utleggstaker må overlevering skje før utlegget er «overlevert» etter pantel.§5-6.

I dette tilfellet er Kontraktsgjenstanden ikke klar for levering etter NF 07 art.19.1, slik at modulen og byggematerialene befinner seg på byggeplassen når kreditorbeslag rettes mot Leverandøren. Løsøregjenstandene er ikke brakt ut av Leverandørens besittelse. Etter den alminnelige hovedregelen mangler Selskapet dermed rettsvern for eiendomsretten til Kontraktsgjenstanden og Materialene. Ifølge Rt-1997-1050 («Momentum-dommen») gjelder rettsvernsreglene absolutt. Utgangspunktet blir da at gjenstandene kan beslaglegges etter dekl.§2-2, selv om Selskapet eier dem etter NF 07 art.22.1.

Det er imidlertid sikker rett at det må gjøres modifikasjoner i hovedregelen om at rettsvern betinges av at salgsgjenstanden overleveres.¹⁰² Diskusjonen mellom rettsteoretikerne er hvilke unntak som kan godtas fra hovedregelen.

Det er uomtvistet at løsørekjøperen oppnår rettsvern uten overlevering dersom rettsvervet registreres i et offentlig rettsregister. NF 07 art.22.3 gir Selskapet «rett til å registrere eiendomsretten til Kontraktsgjenstanden ... [og] Materialer ... i det norske

⁹⁷ Det finnes ikke avgjørende rettspraksis som forankrer hovedregelen, men den alminnelige oppfatning er at overlevering utgjør den prinsipielle rettsvernsakt, jf. Falkanger s.726, Lilleholt s.194, Andenæs s.260, Berg s. 15, Brækhus/Hærem s.499-510 og Lindebrække s.222-223.

⁹⁸ Pantel.§§ 3-1 og 3-2.

⁹⁹ Saksforholdet var at skipsreder Reksten i 1972-1978 hadde overført ved gavebrev en rekke kunstgjenstander og andre formuesverdier til Hilmar Rekstens Almennyttige Fond. Reksten gikk senere konkurs, og spørsmålet var om konkursboet kunne kreve gavene omstøtt. Boet fikk medhold i omstøtelseskravet. Om hva som skal til for at gaver fullbyrdes, uttalte Høyesterett at «ved løsøre kreves etter sikker rettsoppfatning at gjenstanden bringes ut av avhenderens – debtors – besittelse».

¹⁰⁰ Lilleholt s.195 og Berg s.19.

¹⁰¹ Konkursloven («kkl.») §§72 første ledd og 74

¹⁰² Lilleholt s.190-194, Andenæs s.264, Brækhus & Hærem s.499-517, Falkanger s.726.

skipsbyggingsregisteret». Retten til registrering av større seksjoner av faste innretninger til petroleumsvirksomhet er nedfelt i sjøl. §39 første ledd. Registreringsadgangen er imidlertid fakultativ, jf. vilkåret «kan». Dette tilsier at Selskapet ikke plikter å benytte seg av registreringsordningen for å oppnå rettsvern for eiendomsretten til løsøregjenstandene.¹⁰³

Spørsmålet blir da om Selskapet oppnår rettsvern for eierrådigheten over Materialene og Kontraktsgjenstanden uten at de overleveres eller registreres i skipsbyggingsregisteret.

I rettslitteraturen er det alminnelig akseptert at interesselæren utgjør unntak fra overleveringskravet.¹⁰⁴ Interesselæren er utviklet av Brækhus¹⁰⁵ på grunnlag av avgjørelsene inntatt i Rt-1910-231 («Ku-dommen») og Rt-1912-263 («Jernskrapdommen»).

Ku-dommen gjaldt salgsavtale om 11 kyr til slakt. Kjøperen betalte kjøpesummen (a-konto) ved avtaleinngåelse, men lot selgeren beholde kyrene frem til de var ferdig utmelket. Selgeren gikk konkurs før de 10 siste kyrene var utlevert. Spørsmålet var om kjøperen på grunnlag av sin eiendomsrett til kyrene kunne kreve dem utlevert fra boet. Høyesteretts flertall (dissens 4-3) konkluderte med at kjøperen ikke hadde separatistrett i kyrene, og begrunnelsen var at «[n]aar ... ikke eiendomsraadheden gik over paa kjøberens paa den tid, aftalen sluttedes, – maatte der til at effektuere en virkelig eiendomsverdragelse senere finde en udlevering sted».

I Jernskrapdommen hadde skipsverftet A/S Fevig solgt jernavfall for året 1908 til kjøperen Levin & Sønners Efterfølger A/S. Jernavfallet lå klart til avhenting på selgers tomt og skulle hentes innen årets utgang. Kjøperen fikk imidlertid tillatelse av skipsverftet til å la partiet ligge på tomten frem til februar 1909, men betalte kjøpesummen med det samme. Før alt avfallet ble hentet gikk skipsverftet konkurs. Spørsmålet var om kjøper hadde separatistrett i jernavfallet som befant seg på verftets tomt. Høyesterett konkluderte med at kjøperen kunne kreve jernavfallet utlevert av boet. Begrunnelsen var at «den gamle haug [var] fuldt specificeret som tilhørende den, der havde kjøbt affald for 1908».

På grunnlag av resultatet i dommene argumenterte Brækhus de lege ferenda for at kjøperen bør være beskyttet mot selgerens kreditorer dersom det bare beror på ham selv når han skal få salgsgjenstanden i sin besittelse.¹⁰⁶ I dag regnes det som gjeldende rett at kjøper er beskyttet mot kreditorene dersom selger sitter med gjenstanden *utelukkende* i kjøpers interesse.¹⁰⁷

I dette tilfellet rettes kreditorbeslag mot Leverandøren mens tilvirkningsarbeidet pågår, og Kontraktsgjenstanden og Materialene befinner seg på hans byggeplass. Både Leverandøren og Selskapet har interesse av at gjenstandene ikke overleveres til Selskapet før leveringsdato er nådd. Det er flere grunner til at Selskapet har interesse av at modulen ikke leveres før den er leveringsklar etter NF 07 art.19. For det første er selve formålet med kontrakten at Selskapet skal få utlevert en *ferdigbygget gjenstand*. Videre utgjør Kontraktsgjenstanden en del av et

¹⁰³ Sjøl. § 39 første ledd, 2.punktum er taus om byggematerialer kan registreres i skipsbyggingsregisteret. Det er på det rene at selve Kontraktsgjenstanden kan registreres, da den må regnes som en «større seksjon», jf. Kaasen s.537. Definisjonen av Kontraktsgjenstanden i NF 07 art.1.12 omfatter også materialer, jf. «dens enkelte deler». Dette innebærer at uferdige gjenstander kan registreres. Det er usikkert om øvrige materialer kan registreres i skipsbyggingsregisteret, men i så fall må dette skje på grunnlag av en utvidende fortolkning av sjøl. §39.

¹⁰⁴ Lilleholt s.192-194, Andenæs s.264, Kaasen s.538, Falkanger s.726.

¹⁰⁵ Brækhus/Hærem s.506-513.

¹⁰⁶ Brækhus/Hærem s.513 punkt g.

¹⁰⁷ RG-1972-53 («Flekkmassedommen») og RG-1963-492 kan tas til inntekt for at interesselæren er gjeldende rett. For rettslitteratur, se fotnote 104.

større byggeprosjekt, som utføres av flere sideordnede leverandører. Selskapet er avhengig av at modulen bygges ferdig, da den skal sammenføres med andre moduler innen fastsatte frister. I tillegg er det både kostnads- og tidskrevende for Selskapet å få resten av modulen tilvirket hos en ny leverandør.

Leverandøren er på den annen side også interessert i at Kontraktsgjenstanden ikke utleveres før den er leveringsklar. Etter NF 07 art.20 har Leverandøren ikke krav på vederlag tilsvarende full kontraktspris dersom gjenstandene utleveres uferdig før avtalt leveringstid. Av den grunn ønsker han å være i besittelse av tingene frem til modulen er ferdig.

Med dette sitter Leverandøren ikke med Kontraktsgjenstanden og Materialene utelukkende i Selskapets interesse. Interesselæren er derfor ikke oppfylt. Dette tilsier at overleveringskravet gjelder, slik at kreditorene har beslagsrett i Kontraktsgjenstanden og Materialene selv om eierbeføyelsene er gått over til Selskapet etter NF 07 art.22.1.

I rettslitteraturen diskuteres det imidlertid om det må godtas ytterligere unntak fra overleveringskravet ved forskuddsbetaling under større tilvirkningskjøp¹⁰⁸. Det strides om bestilleren kan oppnå rettsvern i samsvar med avtalen. Dette skal undersøkes nærmere i 3.3.

4.3 Får Selskapet rettsvern for eiendomsretten til Kontraktsgjenstanden og Materialene i samsvar med NF 07 art. 22.1 dersom overlevering ikke har funnet sted?

4.3.1 Innledning

NF 07 må som tidligere nevnt regnes som en større tilvirkningskontrakt. Felles for større tilvirkningskontrakter¹⁰⁹ er at bestilleren finansierer tilvirkningsarbeidet gjennom avdragsvis betaling av kontraktsprisen, samtidig som eiendomsretten til salgsgjenstanden og byggematerialene overføres til kjøper. Kontraksordningen minner sterkt om underpant av løsøre gjenstander. Det strides derfor om det kan gjøres ytterligere unntak fra overleveringskravet når interesselæren ikke kommer direkte til anvendelse.

I det følgende skal det analyseres om det gjelder unntak fra overleveringskravet for typetilfellet større tilvirkningskjøp, altså om bestilleren får rettsvern for eiendomsretten i samsvar med avtalen. Dette innebærer i så fall at kreditorene ikke kan beslaglegge Kontraktsgjenstanden og Materialer som Selskapet eier etter NF 07 art.22.1.

¹⁰⁸ NF 07 regnes som større tilvirkningskontrakt pga. det omfattende arbeidet og de store verdiene den regulerer. Se også Lilleholt s.197.

¹⁰⁹ Eksempler er NTK 07 og SKIP 2000.

4.3.2 Gjelder det unntak fra overleveringskravet for løsørekjøp under større tilvirkningskontrakter?

Spørsmålet om en forskuddsbetalende kjøper ved større tilvirkningskontrakter får rettsvern for eiendomsretten i tråd med avtalen, er ikke behandlet i Høyesterettspraksis.¹¹⁰ Det finnes imidlertid noe underrettspraksis som berører problemstillingen.

I RG-2003-514 fikk bestilleren etter avtale med et verft eiendomsrett til et fartøy under bygging og innkjøpte komponenter i samsvar med forskuddsbetalingen. Spørsmålet var om fartøyet, som var registrert på bestilleren i skipsbyggingsregisteret før konkursåpningen, tilhørte bestilleren eller verftets konkursbo. Lagmannsretten uttalte at det er «en almen oppfatning innenfor skipsbygging og andre større tilvirkningsforhold at en forskuddsbetalende kjøper blir eier av det som tilvirkes uten overlevering av det tilvirkede, og med rettsvern overfor tilvirkerens kreditorer.» Bestilleren hadde ikke gitt verftet usikret kreditt og ordningen ga ikke muligheter for kreditorsvik. Konklusjonen var derfor at fartøyet og komponentene tilhørte bestilleren. Dommen er imidlertid ikke *avgjørende* for spørsmålet om løsørekjøp under større tilvirkningskontrakter får rettsvern i samsvar med avtalen. Dette fordi lagmannsretten er snau i sin begrunnelse for resultatet, i tillegg til at underrettspraksis har liten rettskildemessig vekt med mindre den støttes av andre rettskildefaktorer.

I en utrykt dom av Bergen byrett av 28.8.1958 legges det under tvil til grunn at bestilleren av en nybygning får separasjonsrett til materialer og utstyr som «finnes på verkstedets område og som [skal] benytte[s] til nybygningen, ... under den forutsetning av at gjenstandene er individualisert» og at bestilleren har eiendomsrett til gjenstandene. Det er klart at dommen ikke kan tillegges avgjørende vekt, jf. samme begrunnelse som avsnittet ovenfor.

Spørsmålet om bestiller får rettsvern i samsvar med avtalen er også behandlet av Bodø namsrett i ND-1982-264 («Bomek-saken»). Bomek A/S og oljeselskapet Mobil hadde 8.7.1981 inngått avtale om bygging av tre moduler til Statfjord C plattformen med leveringsdato 29.10.1982. Den 4.10.1982 ble akkord åpnet hos Bomek A/S. Spørsmålet var om Mobil hadde separatistrett for sitt krav på utlevering av modulene.

Retten uttalte på s.267 at når registreringsordningen i skipsbyggingsregisteret ikke var benyttet, måtte spørsmålet om rettsvern behandles etter de regler som gjelder for vanlig løsøre. Konklusjonen var at modulene ikke var hos Bomek A/S i Mobil sin interesse, slik at gjenstandene kunne beslaglegges av akkordboet. Domsresultatet skulle dermed tilsi at det ikke kan gjøres ytterligere unntak fra overleveringskravet overfor forskuddsbetalende kjøpere under større tilvirkningskontrakter. Dommen er imidlertid sterkt kritisert i teorien for at den utelukkende baserer avgjørelsen på interesselæren og ikke på hensynene bak reglene for tilvirkningskontrakter.¹¹¹

¹¹⁰ Det finnes rettspraksis for landentrepriseforholdene, men de er gamle og ikke avgjørende for typetilfellet som avhandlingen fokuserer på, se Rt-1895-337, Rt-1909-669 og Rt-1990-59 s.63-64 (obiter dictum).

¹¹¹ Selvig XV, Lilleholt s.199 fotnote 289, Krüger (1983) s.136, Berg s.23 fotnote 69.

Det finnes derfor ikke avgjørende rettspraksis når det skal vurderes om bestiller under større tilvirkningskontrakter får rettsvern for løsøreobjektene i samsvar med avtalen. Hva som utgjør gjeldende rett må av den grunn utledes fra rettslitteraturen.

Blant rettsteoretikerne er det uenighet om det kan gjøres unntak fra overleveringskravet for løsørekjøp under større tilvirkningskontrakter.

Lilleholt, Selvig, Krüger, Brækhus, Kaasen og Falkanger mener at bestilleren oppnår rettsvern for løsøreobjektene i samsvar med avtalenes eiendomsrettsklausuler. Den felles begrunnelse blant disse teoretikerne er at unntaket fra overleveringskravet kan forankres i hensynene bak hovedregelen, som er at levering av løsøreobjektet hindrer kreditorsvik og medfører at kredittmomentet mangler. Det er nemlig sikker rett at en hovedregel ikke rekker lengre enn begrunnelsen for den. Dette innebærer at det er mulig å gjøre unntak fra hovedregelen dersom hensynene bak den ivaretas på alternative måter.

Brækhus/Hærem s.510 uttaler at bestilleren under større tilvirkningskontrakter får rettsvern for løsøreobjektene uten overlevering, da det er «meget liten fare for kreditorsvik» og «[a]vslutningen av kontrakte[n] ... er som regel en omfattende affære som ofte krever medvirkning fra en rekke personer; det vil derfor være vanskelig å få arrangert en antedatering».

Også Lilleholt s.199 begrunner unntaket med at «faren for kreditorsvik ved antedatering ... er liten» og «preget av kredittytting blir noko svekt ved at betalinga skjer etter kvart som leverandøren utfører arbeid eller skaffar materialer». Sammen med en «utbreidd rettsoppfatning» mener han at dette gir bestilleren vern overfor leverandørens kreditorer uten overlevering.

Selvig XIV fremholder at offshore-kontraktens klausuler om bestillers eiendomsrett og avdragsvis betaling av kontraktsprisen, «sammen med den notoritet som oftest er forbundet med de anbudsprosedyrer som preger off-shore kontrakter, skulle gjøre det ubetenkelig å innrømme bestillerens eiendomsrett rettsvern uten over-levering.»

Krüger (1983) s.137 jf. s.139 mener at verkstedets kreditorer må respektere bestillers eiendomsrett til arbeidet og materialene, «dels fordi [ordningen] tjener et praktisk og fornuftig formål, dels fordi notoritets- og publisitetshensyn er rimelig ivaretatt.»

Kaasen s.538-539 fremhever at kredittmomentet og hensynet om å hindre kreditorsvik har betydning for vurderingen av om bestilleren får rettsvern uten overlevering, men konkluderer med at rettstilstanden er usikker. Han gir imidlertid uttrykk for at «sterke grunner taler for at [Selskapets eiendomsrett er beskyttet] selv om registreringsadgangen ikke er benyttet.»

Falkanger s.729-730 mener at unntaket gir grunnlag for en fornuftig finansieringsordning og at faren for kreditorsvik er liten. Samtidig påpeker han at «[e]t minstekrav må være at en kontraktstype vurderes under ett, og at det for så vidt finnes at svikrisikoen er ubetydelig.»

Svoren, Andenæs og Sandvik er på den annen side kritiske til å godta at bestilleren får rettsvern for eiendomsretten i samsvar med avtalen. Deres synspunkt bygger på at eiendomsrettsklausulene i større tilvirkningskontrakter fungerer som sikkerhetsstillelse for bestillerens forskuddsbetaling av kontraktsprisen, slik at bestiller må vurderes på samme måte

som panthavere.¹¹² I tillegg argumenterer de for at unntaket reiser vanskelige avgrensingsproblemer.

Svoren s.513 mener at «[r]ettstekniske hensyn tilsier ... åpenbart at det ikke åpnes for andre sikkerhetsstillelsmåter enn de lovregulerte [reglene i sjøloven og panteloven]» og at det i tillegg kommer «rettstekniske problemer knyttet til grensedragningen mellom de kontrakter som skal være omfattet av et eventuelt unntak, og de kontrakter som er underlagt hovedregelen.»

Andenæs skriver på s.267 at «kjøperens behov for ... sikkerhet må vurderes på samme måte som unntak fra håndpantregelen», og at det kan settes «spørsmålsteget ved om notoritets hensynet er så mye bedre varetatt ved tilvirkningskontrakter enn ved andre kjøpsavtaler». Han fremhever også at unntak fra overleveringskravet for større tilvirkningskontrakter reiser vanskelige avgrensingsproblemer, og at denne innvendingen har «stor vekt ... på rettsvernsreglens område på grunn av behovet for klare regler», jf. Momentum-dommen.

Sandvik s.458 fremholder at eiendomsrettsklausuler som har til hensikt å skaffe bestilleren en motverdi for ytet kreditt har en påtakelig likhet med underpanterett. I slike tilfeller kan det ikke gjøres unntak fra overleveringskravet. Han mener det bør legges vekt på «hvilken løsning som best fremmer den fortsatte tilvirkningen. Og et minstekrav for å gi bestiller rettsvern for kravet på utstyr og materialer, bør det være at det kan påregnes at bestilleren vil fullføre tilvirkningen, i egen regi eller ved engasjement av en annen tilvirker.»

Rettstilstanden vedrørende bestillers rettsvern uten overlevering er ikke sikker, men i rettslitteraturen er det stor oppslutning for at det gjelder unntak fra overleveringskravet for løsørekjøp under større tilvirkningskontrakter. Riktignok medfører unntaket at forskuddsbetalende løsørekjøpere stilles i en gunstigere rettsvernsposisjon overfor kreditorene enn hva panthaverne gjør. Dersom forskuddsbetalingen innebærer at bestiller yter tilvirker kreditt, taler sterke grunner for at unntaksregelen bør unngås, da det kan oppstå situasjoner hvor pant kamoufleres som kjøp. Et slikt unntak kan nemlig føre til at svikaktige disposisjoner oppstår.

Betalingsordningen under større tilvirkningskontrakter preges imidlertid av at bestiller kun betaler månedlige avdrag for arbeid som er utført frem til sluttdatoen.¹¹³ Forskuddet er med andre ord betaling for tilvirkerens anskaffelse av materialer og for arbeidsinnsats under byggeprosjektet. Ordningen minner derfor om ytelse mot ytelse som skjer ved alminnelig salg av løsøregjenstander. Dette tilsier at kredittmomentet er fraværende, slik at forskuddsbetaling ikke kan sammenlignes med underpant av løsøregjenstander. Dette taler for at det må gjøres unntak fra overleveringskravet for løsørekjøp under større tilvirkningskontrakter.

I tillegg er det mange personer som involveres i avslutningen av større tilvirkningskontrakter. Antedateringer, som medfører at bestiller i medhold av eiendomsrettsklausulene får rett til løsøregjenstandene på et tidligere tidspunkt enn han egentlig skulle hatt, vanskeliggjøres betraktelig. Dermed reduseres faren for at formuesgodene blir unndratt kreditorenes dekningsrett ved uriktige påstander om at bestiller har eldre rettigheter i salgsgjenstanden og byggematerialene. Dette innebærer at faren for kreditorsvik er liten, noe som tilsier at bestiller bør få rettsvern for eiendomsretten i samsvar med avtalen.

¹¹² Dvs. at overleveringskravet må gjelde som rettsvernsakt, sml. pantel.§3-2.

¹¹³ Se f.eks. NF 07 art.20.3 og NTK 07 art.20.3.

Dessuten er det et stort behov i næringslivet for at det gjøres unntak fra overleveringskravet for større tilvirkningskjøp. Arbeidet med tilvirkningsgjenstanden tar flere år og krever stor arbeidsinnsats, slik at tilvirkeren gjerne ikke har kapasitet til å drive med andre byggeprosjekter og derved få inntekt gjennom disse. Leverandøren er derfor avhengig av at han får tilgang på kapital fra bestilleren.¹¹⁴ Faren for at kreditorbeslag rettes mot små og kapitalsvake leverandørbedrifter er klart tilstedeværende, slik at bestiller risikerer at salgsgjenstandene beslaglegges selv om han eier dem. Uten unntak fra overleveringskravet er det dermed nærliggende at bestiller bare hadde inngått avtaler med kapitalsterke leverandørbedrifter. Dette medfører at det hadde blitt et stort arbeidspress på disse og svært dårlig marked for mindre bedrifter. Dette hadde igjen hemmet et effektivt næringsliv ved større tilvirkningskjøp.

Med dette er det et klart behov for at kjøp av løsøreobjekter under større tilvirkningskontrakter får rettsvern i samsvar med eiendomsrettsklausulene. Som Andenæs og Svoren fremhever er det nødvendig med klare rettsvernsregler, og unntaket for kontraktene skaper vanskelige og skjønnsmessige grensedragninger. Behovet for rettsvernsregelen er imidlertid veldig stort, og de nærmere kriteriene for avgrensningen må fastsettes i rettspraksis.

Delkonklusjonen blir derfor at det gjelder unntak fra overleveringskravet for løsørekjøp under større tilvirkningskontrakter. Dette tilsier at Selskapet får rettsvern for eiendomsretten til Kontraktsgjenstanden i samsvar med NF 07 art.22.1.

I rettslitteraturen er det imidlertid enighet om at det må stilles tilleggsvilkår om individualisering av materialer og utstyr for at bestiller skal få rettsvern for eiendomsretten i samsvar med avtalen.¹¹⁵ Materialer som ikke er inkorporert i salgsgjenstanden er nemlig genusytelser. For slike ytelser er det stor fare kreditorsvik dersom de oppbevares sammen med andre byggematerialer på leverandørens alminnelige lager eller byggeplass.

Hvilke krav som stilles til individualiseringen av genusytelser er nærmere berørt i rettspraksis. I Rt-1909-734 («Tømmer-dommen») ble det lagt til grunn at tømmer som dels var hugget og dels stod på rot i forskjellige skoger oppfylte kravet om individualisering, mens i Jernskrapdommen var jernskrapet individualisert da det ble lagt i en haug på selgerens tomt. Fra dommene kan det utledes at utskillelse av en omtrentlig mengde innfrir kravene til individualisering når nøyaktig oppmåling av det solgte kvantum er praktisk ugjørlig eller uhensiktsmessig.¹¹⁶

Av nyere rettspraksis bidrar RG-1972-53 («Flekkmassedommen») til å avklare hvilke krav som må stilles til individualiseringen. Et firma hadde ved kontrakt med A/S Krogstad Cellulosefabrik kjøpt og forskuddsbetalt for flekkmasse. Christiania Bank og Kreditkasse hadde forlagspant i fabrikkens varebeholdning. Spørsmålet var om flekkmassen inngikk i bankens forlagspant eller kunne kreves utlevert av firmaet.

¹¹⁴ NF 07 art.22.2 og NTK 07 art.22.2 hindrer Leverandøren i å få tilgang til kreditt gjennom pantsettelse av løsøreobjektene.

¹¹⁵ Individualiseringskravet gjelder ikke bare for materialer under større tilvirkningskjøp, men for genusytelser generelt. Se Brækhus/Hærem s.511, Kaasen s.540, Falkanger s.727-729, Lilleholt s.199.

¹¹⁶ Brækhus/Hærem s.515.

Om kravene til individualisering av flekkmasseballene, uttalte retten på s.69 at «en ensidig individualisering ... ifølge eksisterende rettskilder må anerkjennes som tilstrekkelig under forutsetning av at den er normal, lojal og klar.» Ut fra disse momentene konkluderte retten med at individualiseringskravet var oppfylt for deler av massen, slik at firmaet bare kunne kreve delvis utlevering av flekkmassen.

Rettslitteraturen støtter rettens syn om at det kreves klar og normal individualisering for at kjøperen av genusytelser skal ha rettsvern uten overlevering.¹¹⁷

Etter NF 07 art.22.1 annet ledd individualiseres Materialene ved at «Leverandøren [skal] merke disse med identifikasjonsnummer og Selskapets navn, og så vidt mulig holde dem adskilt fra andre ting.»

Spørsmålet er om NF 07 art.22.1 annet ledd innfrir kravene til klar og normal individualisering, slik at Selskapet får rettsvern for Materialene uten overlevering.

Klarhetskravet innebærer at individualiseringen ikke må reise tvil om hvilket parti materialer som tilhører kjøperen.¹¹⁸ NF 07 art.22.1 annet ledd krever at Materialene merkes med identifikasjonsnummer, Selskapets navn og holdes adskilt fra andre ting. Det fremgår dermed klart hvilke Materialer som tilhører Selskapet. Dette taler for at individualiseringen er tilstrekkelig for at Selskapet skal få rettsvern uten overlevering.

Når det gjelder kravet om at individualisering må skje på en normal måte, er vurderingstemaet om adskillelsen er et vanlig ledd i selgerbedriftens kontraktsoppfyllelse ut fra kontraktsforholdets art.¹¹⁹ Når Leverandøren etter NF 07 anskaffer byggematerialer til byggeprosjektet, oppbevares de ofte på byggeplassen eller på lageret sammen med materialer som ikke tilhører Selskapet. For at byggematerialer tilhørende Selskapet ikke skal sammenblandes med andre ting, er det i slike kontraktsforhold vanlig at gjenstandene identifiseres og merkes med Selskapets navn. Dette taler for at individualiseringen i NF 07 art.22.1 annet ledd er tilstrekkelig.

Ut fra en samlet vurdering blir delkonklusjonen at NF 07 art.22.1 annet ledd innfrir kravene om klar og normal individualisering. Selskapet får dermed rettsvern for eiendomsretten til Materialene i samsvar med NF 07 art.22.1, dvs. uten overlevering.

4.3.3 Oppsummering

Analysen under 4.3.2 viser at Selskapet får rettsvern for eiendomsretten til Kontraktsgjenstanden i samsvar med NF 07 art.22.1. For Materialene stilles det krav om individualisering for at Selskapet skal få rettsvern for eiendomsretten i samsvar med avtalen. Fremgangsmåten for individualisering i NF 07 art.22.1 annet ledd tilfredsstillende kravene som oppstilles i rettspraksis og teori, slik at rettsvern er oppnådd. Dette innebærer at Leverandørens kreditorer ikke kan beslaglegge løsøreobjektene når Selskapet eier dem etter NF 07 art.22.1.

¹¹⁷ Andenæs s.270, Lilleholt s.196-197, Brækhus/Hærem s.514-517 og Falkanger s.727.

¹¹⁸ Brækhus/Hærem s.514.

¹¹⁹ Flekkmassedommen s.69 og Brækhus/Hærem s.516.

Del IV. Avslutning og kilder

5. Konklusjon

Etter NF 07 art.22.1 blir Selskapet eier av Kontraktsgjenstanden og Materialene på et tidligere tidspunkt enn etter kjøpslovens deklarasjoniske regler. Gjennom kontrakten får Selskapet eierrådighet over gjenstandene mens tilvirkningsarbeidet pågår. Eiendomsrettens overgang etter kjøpsloven er derimot betinget av at salgsgjenstandene leveres til kjøper. Dette innebærer at Selskapet ikke ville fått eiendomsrett til byggematerialene med mindre de ble utlevert før avtalt leveringsdato.

Klausulene om eiendomsrettens overgang og retten til heftelsesfri gjenstand kan gjøres gjeldende overfor Leverandørens kreditorer og salgspanthavere. NF 07 art.22.1 og art.22.2 er ikke ment å binde beslagsretten eller panteretten, slik at bestemmelsene må respekteres av tredjemenn. Det er imidlertid ikke gitt at Selskapet av den grunn får bedre vern overfor kreditorene og salgspanthaver enn hva situasjonen er uten avtalen.

I forhold til Leverandørens fordringshavere får Selskapet ikke bedre vern etter avtalen med mindre det har rettsvern for eiendomsretten. Rettstilstanden vedrørende rettsvern under større tilvirkningskjøp er ikke endelig avklart, men i rettslitteraturen er det stor oppslutning for at bestiller får rettsvern i samsvar med avtalen. Dersom en slik regel legges til grunn som gjeldende rett, får Selskapet bedre vern etter kontrakten enn hva situasjonen er uten den. Uten NF 07 art.22.1 kunne kreditorene for det første beslaglagt Materialene, da Selskapet ikke ville blitt eier av dem før utleveringskrav fremsettes. For det annet kunne fordringshaverne beslaglagt Kontraktsgjenstanden dersom den ikke var overlevert til Selskapet på beslagstiden. Interesselæren kommer ikke direkte til anvendelse, og derfor hadde hovedregelen om overlevering gjort seg gjeldende.

Gjennom NF 07 art.22.1 jf. art.22.2 får Selskapet også bedre vern overfor Leverandørens salgspanthavere. Uten klausulene blir ikke Selskapet eier av Materialene mens byggearbeidet pågår, og Leverandøren ville hatt full adgang til å stifte panterett i gjenstandene. I de tilfeller hvor Leverandøren handler i strid med art.22.2, er Selskapet ikke bedre vernet mot panthaverne enn hva situasjonen er uten kontrakten. Her avhenger Selskapets rettsposisjon av bortfallsreglene i pantel.§§ 3-19 og 3-20 og ekstinksjonsregelen i ekstl. §1. Selskapet stilles med andre ord på lik linje med andre løsekjøpere som er i konflikt med panthavere.

Med dette blir konklusjonen at NF 07 art.22.1 og 22.2 har rettslig betydning for tredjemenn. Klausulene skaper nemlig andre løsninger enn det som følger av deklarasjonisk rett, og de gir forutberegnelighet der rettstilstanden etter deklarasjonisk bakgrunnsrett er uklar. Følgelig tydeliggjør bestemmelsene behovet for avtaleregulering for denne delen av næringslivet.

6. Kilder

LITTERATUR

Forkortelser:

Andenæs

Askheim, Gisvold, Tapper

Berg

Bernitz

Borchsenius

Brækhus/Hærem

Brækhus 2

Falkanger (1981)

Falkanger

Falkanger, Aa.

Hagstrøm

Kaasen

Kaasen i Knophs oversikt

Kjelstrup

Fullstendig henvisning:

Andenæs, Mads Henry, *Konkurs*, 3. utgave, Oslo 2009

Askheim, Lars Olav, Gisvold, Marius og Tapper, Jan Kaare, *Kontrakter i petroleumsvirksomheten*, Oslo 1983

Berg, Borgar Høgetveit, *Rettsvern for lausøyrekjøp – avtale eller overlevering (tradisjon)?*, Jussens Venner 1991 s. 1

Bernitz, Ulf, *Standardavtalsrätt*, 7. utgave, Stockholm 2008

Borchsenius, Fredrik Charlo, *Norsk fabrikkasjonskontrakt 1987 – en kommentar*, MarIus nr. 172, Oslo 1989

Brækhus, Sjur og Hærem, Axel, *Norsk tingsrett*, Oslo 1964

Brækhus, Sjur, *Omsetning og kreditt 2 – Pant og annen realsikkerhet*, 3. utgave, Oslo 2005

Falkanger, Thor, *Godtroerverv av løsøre*, Jussens Venner 1981 s. 213

Falkanger, Thor og Falkanger, Aage Thor, *Tingsrett*, 7. utgave, Oslo 2013

Falkanger, Aage Thor, *God tro: En studie av kravet til god tro som vilkår for å erverve eller opprettholde privatrettslige rettigheter*, Oslo 1999

Hagstrøm, Viggo og Aarbakke, Magnus, *Obligasjonsrett*, Oslo 2003

Kaasen, Knut, *Petroleumskontrakter: med kommentarer til NF 05 og NTK 05*, Oslo 2006

Kaasen, Knut, *Knophs oversikt over Norges rett, Petroleumsretten*, 13. utgave, Oslo 2009

Kjelstrup, Carl-Bernhard, *Liten panterett*, 4. utgave, Oslo 1996

Kolrud, Stoltz & Thomsen	Kolrud, Helge J., Stoltz, Erik Chr. og Thomsen, Hans B., <i>North Sea offshore construction contracts</i> , Oslo 1979
Krüger (1969)	Krüger, Kai, <i>Kontrakt og konkursbeslag</i> , Jussens Venner 1969 s. 57
Krüger (1983)	Krüger, Kai, <i>Bestillers rettsstilling ved solvenssvikt hos hovedverksted eller underleverandør</i> , Utbyggingsbeslutning og utbyggingsplan: foredragsmanuskripter og arbeidsnotater til Det sjette bergenske oljerettssymposium 6.-7. desember 1983 på Solstrand (redigert av Arvid Frihagen)
Krüger (1999)	Krüger, Kai, <i>Norsk kjøpsrett</i> , 4. reviderte utgave, Bergen 1999
Lilleholt	Lilleholt, Kåre, <i>Godtruerverv og kreditorvern</i> , 3. utgave, Oslo 1999
Lindebrække	Lindebrække, Sjur, <i>Eiendomsrett og konkursbeslag: prinsipielle synspunkter i løøsreomsetningen</i> , Bergen 1946
Mestad	Mestad, Ola, <i>Om force majeure og risikofordeling i kontrakt</i> , Oslo 1991
Sandvik	Sandvik, Tore, <i>Eiendomsovergang og kreditorbeslag ved tilvirkningskontrakter</i> , Tidsskrift for rettsvitenskap, Oslo 1968
Selvig	Selvig, Erling, <i>Kommentarer, Nordiske Domme i Sjøfartsanliggende</i> , Oslo 1982
Selvig i Knophs oversikt	Selvig, Erling, <i>Knophs oversikt over Norges rett, Alminnelig kontraktsrett</i> , 13. utgave, Oslo 2009
Skoghøy	Skoghøy, Jens Edvin A., <i>Panterett</i> , 2. utgave, Oslo 2008
Skoghøy, kommentarer	Skoghøy, Jens Edvin A., <i>Panteloven: kommentarer til lov av 8. februar 1980 nr. 2 om pant og en artikkel om tilbakeholdsrett</i> , 2. utgave, Oslo 2003
Svoren	Svoren, Rune, <i>Næringslivsjus – aktuelle problemstillinger, Avtaler om overføring av «eiendomsrett» til bestiller forut for levering – særlig om «tilvirkningskontrakter» ved leverandørens konkurs</i> , Oslo 1991
Woxholth	Woxholth, Geir, <i>Avtalerett</i> , 8. utgave, Oslo 2012

STANDARDKONTRAKT

NF 07

Norsk Fabrikasjonskontrakt 2007

LOVER

Allmennaksjeloven («asl.»)	Lov 13. juni 1997 nr. 45 om allmennaksjeselskaper
Hendelege eidegdomshøve- lova («hendl.»)	Lov 10. april 1969 nr. 17 om hendelege eidegdomshøve
Dekningsloven («deknl.»)	Lov 8. juni 1984 nr.59 om fordringshavernes dekningsrett
Finansavtaleloven («finansavtl.»)	Lov 25. juni 1999 nr. 46 om finansavtaler og finansoppdrag
Gjeldsbrevloven («gbl.»)	Lov 17. februar 1939 nr. 1 om gjeldsbrev
Godtroervervloven («ekstl.»)	Lov 2. juni 1978 nr. 37 om godtroerverv av løsøre
Kjøpsloven («kjl.»)	Lov 13. mai 1988 nr. 27 om kjøp
Konkursloven («kkl.»)	Lov 8. juni 1984 nr. 58 om gjeldsforhandling og konkurs
Norske Lov («NL.»)	Kong Christian Den Femtis Norske Lov av 15. april 1687
Panteloven («pantel.»)	Lov 8.februar 1980 nr. 2 om pant
Sjøloven («sjøl.»)	Lov 24. juni 1994 nr. 39 om sjøfarten
Tinglysingsloven («tingl.»)	Lov 7. juni 1935 nr. 2 om tinglysing

FORARBEIDER

Innst. O nr. 19	Innst. O nr. 19 (1979-80). Innstilling fra justiskomiteén om pantelov og lov om endringer i lov av 7. juni 1935 nr. 2 om tinglysing og i en del andre lover
NUT-1969-4	NUT-1969-4. Rådsegn 7 – Om hendelege eidegdomshøve
Ot.prp. nr. 39	Ot.prp. nr. 39 (1977-78). Om pantelov
Ot.prp. nr. 56	Ot.prp.nr. 56 (1976-77). Om lov om godtroerverv av løsøre.

Ot.prp.nr.80

Ot.prp.nr. 80 (1986-87). B Lov om samtykke til ratifikasjon av FN-konvensjonen om kontrakter for internasjonale løseørekjøp, vedtatt 11 april 1980.

NOU-1972-20

NOU-1972-20. Gjeldsforhandling og konkurs.

RETTSPRAKSIS

Rt-1909-734 («Tømmer-dommen»)

Rt-1910-231 («Ku-dommen»)

Rt-1912-263 («Jernskrapdommen»)

Rt-1955-209 («Våga Bruk-dommen»)

Rt-1966-857 («Smågrisdømmen»)

Rt-1988-1327 («Reksten-dommen»).

Rt-1990-59 («Myra Båt-dommen»)

Rt-1990-128 («Smolt-kjennelsen»)

Rt-1991-719 («Hardhaus-dommen»)

Rt-1991-909 («Brown-kjennelsen»)

Rt-2002-1155

Rt-2003-1132 («Norrøna fly-dommen»)

Rt-2011-1553

RG-1963-492

RG-1972-53 («Flekkmassedommen»)

RG-2003-514

ND-1982-264 («Bomek-saken»).

INTERNETTSIDER

Årsrapport for Statoil i 2012:

<http://www.statoil.com/AnnualReport2012/en/Download%20Center%20Files/01%20Key%20downloads/14%20%C3%85rsrapport%20i%20henhold%20til%20norske%20myndigheters%20krav,%202012/Arssrapport2012.pdf>